

**Rīgas Tehniskās universitātes
Inženierekonomikas un vadības fakultātes**

akadēmiskās konferences

**„CAURVIJU PRASMĒS BALSTĪTĀ IZGLĪTĪBA
SKOLĀS UN TĀS IETEKME UZ AUGSTĀKO
IZGLĪTĪBU”
publikācijas**

2019. gada 12. aprīlī, Rīgā, Latvijā

Akadēmiskās konferences komiteja:

Prof. Dr.oec. E. Gaile-Sarkane
Prof. Dr.habil.oec. R. Počs
Prof. Dr.oec. I. Lapiņa
Prof. Dr.oec. A.V. Krastiņš
Prof. Dr.oec. I. Geipele
Asoc. prof. Dr.oec. D. Ščeuļovs
Prof. Dr.oec. J. Ieviņš

Akadēmiskās konferences organizācijas komiteja:

Prof. Dr.oec. E. Gaile-Sarkane
Prof. Dr.oec. T. Tambovceva
Prof. Dr.oec. I. Lapiņa
Prakt. doc., MBA D. Aramina
M. Smirnovs
I. Kokoreviča

Atbildīgais redaktors

Prof. Dr. oec. Tatjana Tambovceva

Autori ir atbildīgi par publikāciju saturu un publikācijās iekļauto informāciju.

Visi krājumā publicētie raksti ir autortiesību objekts. Nevienu šī izdevuma daļu nedrīkst pārpublicēt, glabāt, pārsūtīt vai izmantot bez rakstiskas atļaujas saņemšanas no Rīgas Tehniskās universitātes Inženierekonomikas un vadības fakultātes. Pieprasījums satura parpārpublicēšanai ir iesniedzams rakstiski.

ISBN: 978-9934-22-282-5 (pdf)

© Rīgas Tehniskā universitāte, 2019

SATURS

Auziņa-Emsiņa A. Studiju kursu kvalitātes nodrošināšana un akadēmiskais godīgums	4
Ciemleja G. Indivīda pašizziņas un pašvadības loma iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārvaldībā	8
Cudečkis V. Kursa „Rūpniecisko atkritumu apsaimniekošana” vieta un nozīme studiju programmā „Drošības inženierija”	12
Gorbunova K. Studiju priekšmeta <i>Reģionālās attīstības riski</i> norises izvērtējums	15
Greitāne R. Studiju programmas un kursu kvalitātes nodrošināšana līderības un vadības jomā	17
Jemeljanovs V., Kiseļovs G. Ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācija un ugunsgrēku izpēte	19
Judrupa I. Mācību metodiskie izaicinājumi studiju kursa “Eiropas valstu ekonomika” īstenošanā	21
Jurušs M. Izaicinājumi un risinājumi mācībās par nodokļiem	24
Kreicbergs T. Ideju prezentēšanas iemaņu nozīmīgums, gatavojot studentus darbam, mārketinga sfērā	27
Pētersone M., Ketners K. Muitas un nodokļu vēstures zināšanu nozīme programmas “Muitas un nodokļu administrēšana” apgūšanā	29
Starčenko A. Studiju kursa <i>Uzņēmējdarbības loģistika</i> pasniegšanas metodikas uzlabošanas iespējas	31
Ščeulovs D., Babiča V. Izaicinājumi e-komercijā un sabiedrības digitalizācijas aspekti	33
Štāle S. Semināru pielietojums studentu zināšanu un pētniecības un diskusijas prasmju pilnveidošanai	37
Urbāne V. Studiju kursa “Darba aizsardzības pamati” apmācības metode	40

Studiju kursu kvalitātes nodrošināšana un akadēmiskais godīgums

Astra AUZIŅA-EMSIŅA

Rīgas Tehniskā universitāte, astra.auzina-emsina@rtu.lv

Atslēgvārdi: kursu kvalitāte, akadēmiskais godīgums, plaģiāts, rīcība akadēmiskā pārkāpuma gadījumā

Ievads

Studiju kursu kvalitāte ir būtiski atkarīga no studiju kursu saturiskās kvalitātes (struktūras un tematiem, plānojuma, plānotajiem sasniedzamajiem studiju rezultātiem un to vērtēšanas, tehniskā un cita veida nodrošinājuma u.c.aspektiem, kas ir apstiprināti un fiksēti studiju kursu reģistrā) un studiju kursu kvalitātes nodrošināšanas īstenošanas procesā. Līdz ar to studiju kursa kvalitāte ir komplekss elements, jo būtisks ir mērķis un metodes, kas ir plānotas un tiek izmantotas kursa apgūvē, kā arī aktīvi iesaistītās puses (mācībspēki un studējošie, kā arī pārējais augstākās izglītības iestādes personāls) un to faktiskā rīcība.

Akadēmiskais godīgums ir mūsdienu augstākās izglītības pamatelements visā pasaulē, jo akadēmiskais godīgums nodrošina augstvērtīgus zinātniskās darbības un pētniecības rezultātus, teicamus akadēmiskos rezultātus. Šie sasniegumi ir balstīti uz šādiem akadēmiskā godīguma pamata principiem (Rīgas Tehniskās universitātes Akadēmiskā godīguma kodekss, 2016): objektivitāti, atbildību, savstarpēju uzticēšanos, izslēdzot maldināšanu un krāpšanos.

Jāatzīmē, ka Latvijā, t.sk. Rīgas Tehniskajā universitātē (RTU), šie jautājumi ir aktualizēti un nav atstāti pašplūsmā. RTU, līdzīgi kā citās augstākās izglītības iestādēs, ir izstrādāts Akadēmiskā godīguma kodekss, Akadēmiskā godīguma pārkāpumu un to izskatīšanas kārtība, kā arī ir veikta akadēmiskā, zinātniskā un vispārējā personāla informēšana un izglītošana dažāda veida un formas pasākumos un aktivitātes. Nozīmīgs pasākums bija konference «Akadēmiskā godīguma kultūras veidošana izglītībā (Building a Culture of Academic Integrity in Education)» 2018.gada oktobrī, kurā eksperti no ārvalstīm (Lielbritānijas, Čehijas, Itālijas, Lietuvas u.c.) informēja par esošo praksi un rezultātiem.

Taču studiju procesā mācībspēki saskaras ar studējošajiem, kam ir daļēja, nepilnīga vai pat sagrozīta izpratne par akadēmisko godīgumu un akadēmiskā godīguma pārkāpumiem. Līdz ar to ir būtiski, lai studējošie jau savlaicīgi būtu informēti par akadēmiskā godīguma jautājumiem, lai ir izpratne un praktiskas zināšanas, kas ir akadēmiskā godīguma pārkāpums un kā to novērst turpmāk. Tamdēļ studiju kursu kvalitātes nodrošināšanu ir būtiski apskatīt arī kontekstā ar akadēmisko godīgumu.

Diskusija

Mūsdienu augstākā izglītība ietver gan studējošo informēšanu par zinātnes un pētniecības sasniegumiem, gan arī studējošo iesaisti pētniecības procesā. Pēdējo gadu laikā ir būtiski paplašinājies pieejamo avotu klāsts latviešu valodā, kas veltīti pētniecībai un zinātniskajai rakstīšanai (dažāda līmeņa – sākot ar skolēnu zinātniski pētniecisko darbu un bakalaura darba pētījumu izstrādi (Laiveniece, 2015; Kristapsone, 2015), līdz augsta līmeņa zinātnisko publikāciju rakstīšanu un promocijas darbu izstrādi (Pētniecība. Teorija un prakse, 2016; Zinātniskā rakstīšana un pētījumu rezultātu izplatīšana, 2018). RTU Zinātniskajā bibliotēkā ir pieejams pietiekams avotu apjoms un daudzveidīgums arī par pasaules praksi (piemēram, (Hofmann, 2010) u.c.).

Ja studējošais ir nepilnīgi, tikai daļēji informēts par to, kas ir un kas nav akadēmiskais godīgums, kā jārikojas saskaroties ar akadēmiskā godīguma pārkāpumu u.tml., tad risinājums ir nodrošināt pilnvērtīgāku un atkārotu informēšanu un atbilstošu rīcību pārkāpumu gadījumā. Taču vienlaikus ir jāatzīmē, ka liela daļa akadēmiskā godīguma pārkāpumi (neatļauta palīglīdzekļa izmantošana, plaģiātisms u.c.) tiek veikti apzināti un mērķtiecīgi, līdz ar to it īpaši ir būtiska rīcība un sekas (jeb sankcijas), kas ir noteiktas normatīvajos dokumentos.

Tomēr dažkārt akadēmisko godīgumu un pārkāpumus šajā jomā uztver ļoti sašaurināti, saistot tikai ar atsevišķiem pārkāpuma veidiem, ko studējošie izdara studiju procesā (piemēram, īsteno sliktu akadēmisko praksi (nekorekti lieto atsauces, nekorekti pārstāsta informāciju no avotiem) vai pašplaģiātismu u.tml.), bet jāatzīmē, ka akadēmiskais godīgums ir nozīmīgs arī zinātnē un pētniecībā, pētniecības rezultātu publiskošanā un valorizācijā.

Studējošo iesaiste pētniecībā un zinātnē, kas attiecīgi ietver konkrēta pētījuma plānošanu, dizainu, struktūru, avotu izvēli, pētniecības metožu izvēli, rezultātu iegūšanu un analīzi, rezultātu apkopošanu un publiskošanu atbilstoši pētījuma veidam un formai. RTU Inženierekonomikas un vadības fakultātē (IEVF) studiju programmās ir studiju kursi, piemēram, IKI857 Mūsdienu pētniecības metodes kvalitātes vadībā, IVZ754 Zinātniskā pētniecība uzņēmējdarbībā, IĀS719 Pētnieciskais darbs, LKA114 Pētniecības metodes un akadēmiskā rakstīšana, IET703 Pētījumu metodoloģija u.c., kuru rezultātā studējošajiem ir prasmes un kompetences veikt kvalitatīvus pastāvīgus pētījumus savā nozarē.

Papildus aspekts akadēmiskā godīguma kontekstā Latvijas augstākajā izglītībā ir internacionalizācija. Mūsdienu universitāte ir atvērta universitāte, kas ir vērsta uz studentu un mācībspēku mobilitāti, uz izglītības eksportu un ārvalstu mācībspēku un zinātniskā personāla īslaicīgu (viesprofesori u.c.) vai ilglaicīgāku piesaisti, līdz ar to aktualizējas jautājumi, kas ir saistīti ar kopēju izpratni par studiju kursu saturisko un faktisko kvalitāti. Ārvalstu studenti ir jau stabila un nozīmīga studējošo daļa vairākās Latvijas augstākās izglītības iestādēs. Daudzu augstāko izglītības iestāžu mērķis ir palielināt ārvalstu studentu īpatsvaru kopējā studējošo skaitā. Līdz ar to būtiski ir aktualizētos jautājumus izvērtēt pēc būtības, jo Latvijas izglītības iestādes arī nākotnē plāno ārvalstu studentu klātbūtni.

Detalizētāk apskatot studiju kursu kvalitātes nodrošināšanu, iespējams akcentēt tieši ietekmējošos faktorus un netieši ietekmējošos faktorus. Šī raksta ietvaros tiek uzskatīts, ka studiju kursa saturs, struktūra, nodarbību un patstāvīgā darba plānojums, vērtēšanas sistēma u.c. studiju kursa elementi ir pārdomāti un kvalitatīvi izstrādāti un atbilstoši saskaņoti. Līdz ar to studiju kurss ir izstrādāts kvalitatīvi.

Studiju kursu kvalitātes nodrošināšanas tieši ietekmējošie faktori:

- Resursi;
- Vide;
- Studentu iepriekšējā mācīšanās un studēšanas pieredze (tai skaitā mācīšanās paradumi) un zināšanas par akadēmiskā godīguma principiem;
- Kontrole.

Studiju kursu kvalitātes nodrošināšana netieši ietekmējošie faktori akadēmiskā godīguma kontekstā ir akadēmiskā un vispārējā personāla faktiskā rīcība, īstenojot akadēmiskā godīguma principus (piemēram, korekta avotu norādīšana un atsauču lietošana mācību materiālos, prezentācijās u.tml.), resursi (tai skaitā programmatūras vai līdzīgi rīki (*Turnitin*)) un laiks akadēmiskā godīguma pārkāpumu fiksēšanai, kontroles sistēma un rīcība pēc akadēmiskā godīguma pārkāpuma fiksēšanas.

Akadēmiskā godīguma nodrošināšanā studiju procesā konkrētā studiju kursā nozīmīgs elements ir faktiskā rīcība akadēmiskā godīguma pārkāpuma gadījumā. Saskaņā ar RTU akceptēto praksi (Akadēmiskā godīguma pārkāpumi un to izskatīšana, 2016) ir izdalīti četri akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidi:

- Slikta akadēmiskā prakse;
- Plaģiātisms;

- Ļoti nopietns plaģiātisms;
- Rupjš akadēmiskais pārkāpums.

Attiecīgajā dokumentā ir norādītas arī orientējošas sankcijas studējošajam, kas pirmā veida pārkāpuma gadījumā rekomendē izteikt aizrādījumu studējošajam, bet pārējo pārkāpumu gadījumā ir jāaizpilda ziņojums par studējošā akadēmiskā godīguma pārkāpumu, kas jāiesniedz struktūrvienības vadītājam, prorektoram vai rektoram (Rīgas Tehniskās universitātes Akadēmiskā godīguma kodekss, 2016). Bet vienlaikus tiek akcentēts, ka katrs konkrēts lēmums ir jāpieņem individuāli, izskatot pārkāpuma gadījumu (Akadēmiskā godīguma pārkāpumi un to izskatīšana, 2016). Lai nodrošinātu, ka akadēmiskie pārkāpumi un to izskatīšanas rezultāti nav zināmi tikai konkrētajam mācībspēkam un struktūrvienības vadītājam, RTU Akadēmiskā godīguma kodeksā (Rīgas Tehniskās universitātes Akadēmiskā godīguma kodekss, 2016) ir noteikts, ka visus akadēmiskā godīguma pārkāpumus elektroniski reģistrē studējošā personas lietā.

Noslēgumā būtiski ir akcentēt, ka šodienas studējošie ir rītdienas profesionāļi, zinātnieki un t.sk. nākotnes mācībspēki, līdz ar to ir svarīgi kādi pamati ir ielikti šo speciālistu izglītošanā. Autore ir Latvijas Jauno Zinātnieku Apvienības (LJZA) Ētikas komisijas locekle un vairāk kā 7 gadus arī LJZA Ētikas komisijas vadītāja un praksē saskaroties un izvērtējot ētikas pārkāpumus pret jaunajiem zinātniekiem, ir jāatzīst, ka pagātnē pieļautās kļūdas izglītošanā, informēšanā un plaģiātisma kā pārkāpuma nozīmīguma neatzišana un konkrētas rīcības trūkums ir bijis par pamatu neētiskai rīcībai. Gribētos cerēt, ka no pagātnes kļūdām mācās un pašreizējā situācijā šie riski ir maksimāli samazināti, lai nodrošināti kvalitatīvus studiju kursus un studiju procesu kopumā.

Secinājumi un priekšlikumi

Akadēmiskais godīgums ir būtisks elements kvalitatīva studiju procesa nodrošināšanā, lai ir pilnīga pārliecība, ka tiešām konkrētais studējošais ir pats personīgi sasniedzis konkrētos sagaidāmos studiju rezultātus un kompetences, ka ir korekti ievērotas autortiesības u.c. akadēmiskā godīguma elementi.

Būtiska ir vienotas rīcības sistēmas izstrādāšana viena studiju līmeņa ietvaros. Ir skaidras prasības, ir skaidri pienākumi un arī tiesības katrai iesaistītajai pusei studiju procesā un administrēšanā. Pašlaik mācībspēki bieži konstatē akadēmiskā godīguma pārkāpumus, taču rīcība ir atšķirīga, jo ir pieeja, ka katrs gadījums ir jāvērtē atsevišķi vai individuāli. Tā rezultātā kolēģi, kas saskaras ar līdzīgu situāciju vai tieši tas pats studējošais veic tieši tādu pašu pārkāpumu, nav informēti par iepriekš jau dotajiem norādījumiem un brīdinājumiem.

Rekomendācijas studiju kursu kvalitātes nodrošināšanai akadēmiskā godīguma kontekstā:

- Vienotu prasību nodrošināšana studijuursos, integrējot pasaules pieredzi un ekspertu rekomendācijas, ka studiju 1.semestrī par akadēmiskā godīguma pārkāpumiem ir jāizsaka aizrādījumi, veicot studējošo izpratni un iemācot atpazīt un novērst nekorektu rīcību, kas iegūta iespējams iepriekšējā mācību un studiju procesā, bet turpmākā studiju procesā šādi pārkāpumi nav pieļaujami, ir atbilstoši fiksējami un ir attiecīgas sankcijas RTU IEVF.
- Kopējā apmācības semināra organizēšana visiem mācībspēkiem, kas strādā ar ārvalstu studentiem RTU IEVF – lai efektīvi apmainītos jau ar esošo praksi, kā rīkojas citi, kurš risinājums ir efektīvs un kas nodrošina ar mazāku līdzekļu patēriņu (laika, tehnisko papildu resursu u.c.) studiju kursa mērķu sasniegšanu.

Literatūras saraksts

- Pētniecība. Teorija un prakse* (2016). K.Mārtinsones, A.Piperes, D.Kamrādes zinātniskajā redakcijā. Rīga: RaKa. 546 lpp.
- Zinātniskā rakstīšana un pētījumu rezultātu izplatīšana* (2018). K.Mārtinsones un A.Piperes zinātniskajā redakcijā. Rīga: RSU. 301 lpp.
- Laiveniece, D. (2015). *Zinātniskās rakstīšanas skola*. Rīga: LiePA. 150 lpp.
- Kristapsone, S. (2015). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Turība. 350 lpp.
- Hofmann, A.H. (2010) *Scientific writing and communication : papers, proposals, and presentations*. Oxford : Oxford University Press, 2010. 682 p.
- Rīgas Tehniskās universitātes Akadēmiskā godīguma kodekss* (2016) [Tiešsaiste]. Rīgas Tehniskās universitātes mājaslapa [skatīts 2019.gada 8.aprīlī]. Pieejams: https://www.rtu.lv/writable/public_files/RTU_rtu_studiju_reglaments_7.1.1.4..pdf
- Akadēmiskā godīguma pārkāpumi un to izskatīšana* (2016) [Tiešsaiste]. Rīgas Tehniskās universitātes mājaslapa [skatīts 2019.gada 8.aprīlī]. Pieejams: https://www.rtu.lv/writable/public_files/RTU_rtu_studiju_reglaments_akademiska_godiguma_parkapumi_un_to_izskatisana.pdf
- Building a Culture of Academic Integrity in Education* (2018) [Tiešsaiste]. Rīgas Tehniskās universitātes mājaslapa [skatīts 2019.gada 8.aprīlī]. Pieejams: https://www.rtu.lv/writable/public_files/RTU_1_0_program_final.pdf

Indivīda pašizziņas un pašvadības loma iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārvaldībā

Guna CIEMLEJA

Rīgas Tehniskā universitāte, guna.ciemleja@rtu.lv

Atslēgvārdi: personīgās finanses, pašizziņa, pašvadība, ienākuma nodoklis

Ievads

Brīvās izvēles studiju priekšmetos «Personīgās finanses» un «Personīgo finanšu pārvaldība», viena no tēmām ir veltīta Iedzīvotāju ienākuma nodoklim (IIN). Jau 2016.gadā IIN likumā, tika ieviestas izmaiņas, kas bija vērstas uz nodokļu sistēmas progresivitātes palielināšanu (solidaritātes nodoklis un diferencētais neapliekamais minimums). Nodokļa reformas galvenais mērķis bija mazināt sociālo nevienlīdzību, izmantojot vairākus instrumentus. Pirmkārt ar nodokļiem neapliekamā minimuma būtisku paaugstināšana, lai izlīdzinātu ienākumus starp mazo un lielo algu saņēmējiem. Un otrkārt, tika ieviesta progresīva iedzīvotāju ienākumu nodokļa likme.

2018.gadā stājās spēkā izmaiņas Iedzīvotāju ienākuma nodokļa likumā, kas būtiski sarežģīja nodokļa aprēķināšanu, jo parādījās jauns elements – prognozētais mēneša neapliekamais minimums (PMNM). Tā aprēķinu veic VID, izmantojot vēsturiskus datus no darba devēja ziņojuma, sezonas laukstrādnieku ienākuma nodokļa maksātāja ziņojuma, Deklarācijas par ienākumu no kapitāla pieauguma un paziņojuma par fiziskai personām izmaksātajām summām.

Gada ienākumu deklarācijas iesniegšana var būt brīvprātīga, piemēram deklarēt attaisnotos izdevumus par medicīnas pakalpojumiem un atgūt daļu no samaksātā IIN, vai tas jā dara obligāti. Daļai nodokļu maksātāju pēc 2019.gada 1.marta veidojās pienākums obligātā kārtā iesniegt gada ienākumu deklarāciju, jo par 2018.gadu izveidojas parāds par nenomaksātu nodokli. Lielākā daļa cilvēku nesaprata iemeslu, kādēļ parāds ir izveidojies, jo pietrūka zināšanu un izpratnes par likumsakarībām, kas ieliktas jaunajā IIN aprēķina algoritmā. Neprecizitātes atklājās arī Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (VSAA) darbā, jo nododot informāciju Elektroniskajā deklarēšanas sistēmā (EDS) par izmaksātajām pensijām tika uzrādīti nepatiesi aprēķināto pensiju apmēri un ieturētais nodoklis.

Diskusija

Studiju priekšmetos par personīgo finanšu pārvaldību, IIN tēmas ietvaros tiek izskatīta iedzīvotāju ienākuma nodokļa struktūra, likmes, ar nodokli apliekamie objekti, neapliekamie ienākumi, attaisnotie izdevumi un atvieglojumi. Tiek analizētas nodokļa aprēķina situācijas dažādiem ienākumu veidiem. Studenti praktiskajā nodarbībā, izmantojot sagatavota uzdevuma datus, papīra formātā aizpilda gada ienākuma deklarāciju un veic efektīvās IIN likmes aprēķinu. Lai aizpildītu deklarāciju papīra formāta, jāveic informācijas par ienākumiem un attaisnotajiem izdevumiem sistematizēšana, pārbaude atbilstoši likuma «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli» un Ministru kabineta noteikumu Nr. 662 «Noteikumi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijām un to aizpildīšanas kārtību» prasībām. Skaitļus pārnesot secīgi no deklarācijas pielikumiem, piem. D1 un D4 uz deklarācijas D atbilstošajām ailēm, veidojas priekšstats un iemaņas. Pat tie studenti, kas paši jau līdz tam ir pildījuši gada ienākumu deklarāciju EDS, atzīst, ka pēc praktiskās nodarbības ir saprotamāk, kā elektroniskajā vidē skaitļi aizpildās un veidojas gala rezultāts.

Ja personai sagatavotajā deklarācijā redzams, ka veidojas nodokļa parāds, ir jāpārbauda un jāatrod iemesli, kāpēc veidojas parāds. Piemēram, jāizprot, ka progresīvā IIN likme un gada diferencētais neapliekamais minimums, ir divi parametri, kuru lielumi mainās atkarībā no gada laikā gūto ienākumu lieluma. Šajā gadījumā svarīgs ir arī pieejamās informācijas patiesums. Tāpēc jāpārlicinās arī par ienākumu summu pareizību, jo VSAA sistēmas tehniskā kļūda veicot datu nodošanu, var izpausties arī citiem ienākumu izmaksātājiem.

Tas norāda uz nepieciešamību veidot kompetences, kas būtu izmantojamas, saskaroties ar konkrētās jomas jautājumiem. Kompetence (lietpratība) ir indivīda spēja kompleksi lietot zināšanas, prasmes un paust attieksmes, risinot problēmas mainīgās reālās dzīves situācijās (Oliņa et al. 2018). Lai veidotos kompetences, kas ir zināšanu, prasmju, attieksmju, vērtību un emociju elastīgs un dinamisks kopums konkrētas darbības veikšanai (Akadēmiskās informācijas centrs, 2016), mūsdienu cilvēkam jāveic noteikta veida aktivitātes. Kā piemēru šeit var minēt caurviju prasmes. Tās ir prasmes, kuras tiek apgūtas secīgi un papildinātas dažādās mācību situācijās, priekšmetos unursos izglītības iestādē un/vai brīvajā laikā (Akadēmiskās informācijas centrs, 2016).

Ir nepieciešams panākt aktīvu paša cilvēka iesaisti kompetenču iegūšanas procesā, tamdēļ mūsdienu cilvēku pašizziņa, sevis attīstības pašregulācija ir īpaši nozīmīga (Brigmane, 2014). Tie ir ārējie apstākļi, kas spiež kontrolēt savu uzvedību, motivāciju un kognitīvo darbību. Ir nepieciešamība pastāvīgi mācīties un pilnveidot sevi, jo pašizziņas, pašvadības un mācīšanās mācīties caurviju prasmes visvairāk var attiecināt uz “es pats” jeb spēju būt autonomam pasaulē, pieņemot patstāvīgus lēmumus un rūpējoties par sevi (Oliņa un.c, 2018).

Mūsdienās arvien lielāku nozīmi iegūst digitālā pratība jeb prasmes izmantot dažādas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, lai piekļūtu informācijai un to izmantotu (Zobena, 2018). Var minēt vairākus pašizziņas avotus (1.tabulā), lai persona varētu savas esošās zināšanas papildināt un veidot izpratni par jautājumiem, kas skar IIN jomu, izmantojot digitālus risinājumus.

1.tabula. Bezmaksas pašizziņas avoti par Iedzīvotāju ienākuma nodokli

Satura autors	Avota nosaukums	Interneta adrese
LR Finanšu ministrija	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	https://fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/nodoklu_un_nodevu_sistema_latvija/iedzivotaju_ienakuma_nodoklis/
Latvijas vēstnesis	Likums «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli»	https://likumi.lv/doc.php?id=56880
Latvijas vēstnesis	LV portāls/Rubrika: Skaidrojums/Tēma: Nodokļi	https://lvportals.lv/
Valsts ieņēmumu dienests	VID Prognozētais neapliekamais minimums (video)	https://www.youtube.com/watch?v=_0VG9bKH1N8&t=29s
	Attaisnotie izdevumi (video)	https://www.vid.gov.lv/sites/default/files/vid_3_ai_vo-4.mp4
	Apgādībā esošas personas un nodokļu atvieglojumi (video)	https://www.youtube.com/watch?v=oJYlwIi98xM
	Kā un kāpēc iesniegt gada ienākumu deklarāciju? (video)	https://www.youtube.com/watch?v=BDxSezjzsqc&t=906s
	Kā pievienot čekus EDS un iesniegt deklarāciju (video)	https://www.youtube.com/watch?v=UUDneTv3kyw
	Kā pievienot čekus ar mobilo lietotni un iesniegt deklarāciju (video)	https://www.youtube.com/watch?v=kganCQmyjUw
Finanšu un kapitāla tirgus komisija	Pamata kompetenču standarts finanšu pratībā pieaugušajiem (PDF)	http://www.fktk.lv/attachments/article/6220/STANDARTS_FINAL_222032017.pdf

Pārsvārā visi avoti ir interneta vidē, tātad ērti pieejami jebkurā laikā, ja vien ir interneta pieslēgums un atbilstošs tehniskais rīks. Tas var būt ne tikai dators, bet arī viedtālrunis.

2017.gada martā Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (FKTK) mājas lapā tika publicēts standarts «Pamata kompetences finanšu pratībā pieaugušajiem». Standartā ir apskatīti dažādi ar personas finansēm saistīti temati. Tas ir veidots ar mērķi, parādīt kādas ir minimālās prasības (pamata snieguma līmenis), kas personai būtu par konkrēto jomu jāzina, kādai būtu jābūt attieksmei, kā arī atbilstoši praktiskai rīcībai. Persona, kuras zināšanas ir plašākas, var pārbaudīt vai tās atbilst augstākā snieguma līmenim. 2.tabulā, redzams standarta E sadaļas saturs. Standarta E sadaļa veltīta indivīda izpratnes veidošanai par finanšu un ekonomisko vidi, kurā tas ikdienā darbojas un 2.tabulā ir redzams standarta E sadaļas saturs.

2.tabula. Standarta E sadaļas «Finanšu un ekonomiskā vide» saturs (Finanšu un kapitāla tirgus komisija, 2017)

Līmenis	Zināšana un informētība	Motivācija un attieksme	Praktiskā rīcība
Pamata snieguma līmenis	Saprot, ka valsts iekasē nodokļus, lai sniegtu noteiktus pakalpojumus	Ir attieksme, ka ir svarīgi maksāt nodokļus un nodevas	Maksā nodokļus un valsts nodevas, veic sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
	Izprot, ka nodokļu izmaiņas ietekmē privātos tēriņus un uzkrājumus	Ir motivēts uzzināt, kādi pakalpojumi pienākas no valsts/pašvaldības iekasētajiem nodokļiem	Seko aktuālajai informācijai par nodokļiem un valsts/pašvaldību budžeta finansētiem pakalpojumiem
	Zina, kādi nodokļi attiecas uz pašu un mājsaimniecību un to apmēru (piemēram, pamata nodokļus – iedzīvotāju ienākuma nodokli (IIN))	Ir pārliecināts par sevi, kad jāsaņem konsultācijas par nodokļiem	Aizpilda gada ienākumu deklarāciju, ja nepieciešams, izmanto konsultācijas
	Zina, kad var veidoties pienākums aizpildīt gada ienākumu deklarāciju un to, ka ir iespēja brīvprātīgi aizpildīt gada ienākumu deklarāciju, lai saņemtu pārmaksātā IIN atmaksu	Ir motivēts aizpildīt gada ienākumu deklarāciju, t.sk., lai saņemtu pārmaksātā IIN atmaksu	Pieprasa, ja pienākas nodokļu atvieglojumi vai kādi bezmaksas pakalpojumi
Augstākā snieguma līmenis	Pārzina nodokļus/nodevas dažādos dzīves gadījumos (finanšu pakalpojumiem, hipotēkai, pensiju sistēmas līmeņiem vai citiem uzkrājumiem)	Ir motivēts maksāt visus nodokļus un ieinteresēts uzzināt, kā tiek tērēta nodokļu maksātāju nauda, un spēj kritiski izvērtēt šos tēriņus	Kad izvēlas finanšu pakalpojumus, ņem vērā nodokļu ietekmi, un veidojot ilgtermiņa budžetu, ņem vērā iespējamās nodokļu saistības
	Zina, kad un kā jāaizpilda dažāda veida deklarācijas (kapitāla pieauguma, amatpersonas, nulles deklarācija)	Jūtas pārliecināts par sevi, aizpildot dažāda veida deklarācijas	Patstāvīgi aizpilda nepieciešamās deklarācijas un veic nodokļu maksājumus

Praktiskā rīcība, kas paredz, ka persona seko aktuālajai informācijai, nodrošina ne tikai pašizziņu, bet arī pašvadību, jo jāsameklē atbilstošas informācijas avots, jālasa, jāmodelē uz

savu individuālo situāciju. Nepieciešamības gadījumā jāveic matemātiski aprēķini par plānoto ienākumu apjomu konkrēta gada ietvaros, un tad izmantojot EDS sadaļu „Algas nodokļa grāmatiņa” pārskatīt (atzīmēt lai nepiemēro) prognozētā mēneša neapliekamā minimuma piemērošanu, vai nomainīt IIN aprēķinā piemēroto likmi no 20% uz 23%.

Secinājumi un priekšlikumi

Pirmais gads pēc progresīvās nodokļu sistēmas ieviešanas parādīja to, ka daļa sabiedrības tai nebija sagatavojusies. Pieaugušajiem vairāk piemērota ir pašizziņa, ko persona veic pati sev ērtā laikā, bet pirmajā laikā bija nepieciešams pamudinājums, atgādinājums par iespējamām problēmām, kas var veidoties.

Šobrīd viennozīmīgi ir palielinājusies individuālā atbildība par IIN piemērošanas dažādu aspektu izpratni, līdz ar to veidojas nepieciešamība pēc zināšanām, kas atvieglotu nodokļa pārvaldību. Lai persona spētu izvērtēt informāciju, kas nepieciešama IIN pārvaldībai, ir jāspēj analizēt informāciju finanšu kontekstā, tai skaitā veicot interpretāciju, salīdzināšanu, sintezēšanu un sniegtās informācijas vispārināšanu. Un iepriekšminētais jāveic domājot par savu individuālo situāciju.

Pēc 2020.gada papīra formātā gada ienākuma deklarāciju vairs nevarēs iesniegt, atbilstoši studiju kursa praktisko nodarbību par IIN gada deklarācijas sagatavošanu izmantojot papīra veidlapas, būs nepieciešams nomainīt pret citu aktivitāti.

Literatūras saraksts

- Akadēmiskās informācijas centrs, Latvijas NKP (2016). *Terminoloģija Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras un Latvijas kvalifikāciju ietvarstruktūras kontekstā. Pētījuma ziņojums*. Pieejams: www.nkilatvija.lv/content/files/Terminologijas_zinojums_2016.pdf
- Brigmane, B. (2014). *Pieaugušo pašpiederības veidošanās mācīšanās procesā : promocijas darba kopsavilkums*. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/45271/bb_kopsavilkums.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Finanšu un kapitāla tirgus komisija (2017). *Pamata kompetences finanšu pratībā pieaugušajiem*, Pieejams: http://www.finansupratiba.lv/wp-content/uploads/2018/03/STANDARTS_FINAL_22032017.pdf
- Likums «Par iedzīvotāju ienākuma nodokli» (2018). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=56880>
- Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumi Nr. 662 «Noteikumi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijām un to aizpildīšanas kārtību». Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/302688>
- Oliņa, Z., France, I., Čakāne, L., Pestovs, P., Bērtule, D., Volkinšteine, J., & Namsone, D. (2018). *Mācīšanās lietpratībai*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 263 lpp.
- Zobena, A. (2018). *Inovatīvi risinājumi ceļā uz ilgtspēju: sabiedrība, ekonomika, vide*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018. 296 lpp. Pieejams: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/45406/Inovativu_risinajumi_cela_uz_ilgtspēju_A.pdf?sequence=1

Kursa „Rūpniecisko atkritumu apsaimniekošana” vieta un nozīme studiju programmā „Drošības inženierija”

Vladimirs CUDEČKIS

SIA „Vides centrs”, vides-centrs@inbox.lv

Atslēgvārdi: vides aizsardzība, atkritumu apsaimniekošana, gaisa piesārņojums, notekūdeņu attīrīšana

Ievads

Pašreizējā tautsaimniecības attīstība, kā arī aktuālākās tendences, kas nonāk līdz Latvijai normatīvo aktu jomā parāda, ka “business kā parasti” darbības modelis vairs nav ilgtspējīgs un nevar būt konkurētspējīgs nākotnē. 2015.gadā Eiropas Savienība (turpmāk - ES) izstrādāja vārieniņu dokumentu paketi – Arites ekonomikas pakete (Eiropas Komisija, 2015), kurā arī minēja, ka nav iespējams izveidot nākotni, ņemot par pamatu modeli "paņemt, uztaisīt, izmest". Daudzi dabas resursi ir ierobežoti, un ir jāatrod veids, kā tos izmantot no vides un ekonomikas viedokļa ilgtspējīgi. Arites ekonomikā produktu un materiālu vērtība tiek uzturēta iespējami ilgi, atkritumu radīšana un resursu izmantošana tiek samazināta, un, kad produkts ir sasniedzis dzīves cikla beigas, resursi paliek ekonomikā, kur tos izmanto atkal un atkal, lai radītu papildu vērtību. Šis modelis var palīdzēt radīt drošas darbvietas, veicināt inovācijas, kas sniedz konkurences priekšrocības, un nodrošināt augstu cilvēku un vides aizsardzības līmeni. Šī pakotne paredzēja arī vairāku Direktīvu pārskatīšanu, uzliekot jaunus un ambiciozus vides mērķus 2030. un 2035.gadam. 2018.gada maijā, Eiropas Parlaments pieņēma grozījumus sešās Direktīvās, kas paredz jaunus mērķus, kas būtiski pastiprina rūpniecisko atkritumu, gaisa emisiju un rūpniecisko notekūdeņu vides aizsardzības prasības (European Commission, 2018).

Diskusija

Bakalaura profesionālo studiju programma „Drošības inženierija” ietver sevī bez vispārīglītojošiem priekšmetiem vēl arī virkni disciplīnu kas skar arodveselību un darba drošību, ugunsdrošību un civilo aizsardzību, kā arī vides aizsardzību (RTU, 2019).

Speciālisti, kas tiek apmācīti saskaņā ar šo programmu, var strādāt gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs. Ir ļoti svarīgi, lai šīs specialitātes studenti, nokļūstot uzņēmumā, vajadzības gadījumā varētu veikt arī ugunsdrošības un civilās aizsardzības speciālistu funkcijas. Tas ir īpaši svarīgi mazajos un vidējos uzņēmumos, kuri nespēj uzturēt vienlaicīgi speciālistus, gan arodveselības un darba drošības jomās, gan ugunsdrošības un civilās aizsardzības jomās un vides aizsardzības jautājumos. Studiju programma "Drošības inženierija" ir labs piemērs dažādu zinātnes disciplīnu integrācijai speciālistiem visā apmācības procesa gaitā.

Zinātnes integrēšanas problēmas studentu apmācību procesā tika detalizēti aplūkotas starptautiskajās zinātniskajās un praktiskajās konferencēs 2007.-2008.gados un atspoguļotas zinātnisko rakstu krājumos “Starptautiskās zinātniskas praktiskās konferences zinātniskie raksti” par 2007.gadu (Cudečkis, *et.al.* 2007a, Cudečkis, *et al.* 2007b) un 2. Starptautiskā konference „Vides zinātne un izglītība Latvijā un Eiropā: Izglītība ilgtspējīgai attīstībai” par 2008.gadu (Cudečkis, 2008).

Nākotnes speciālistiem specialitātē “Drošības inženierija”, pamatojoties uz produkcijas ražošanas tehnoloģiskā procesa izpēti vai uz konkrēta uzņēmuma pakalpojumu sniegšanu, būtu jānodrošina atbilstība darba drošības un veselības aizsardzības normatīvo dokumentu prasībām uzņēmumā. Turklāt ir ļoti svarīgi spēt novērtēt blakusproduktu antropogēno ietekmi uz vidi, kas var rasties ražošanas procesā: cietie rūpnieciskie atkritumi, šķidrie rūpnieciskie notekūdeņi

un gāzveida emisijas atmosfērā. Tikai kontrolējot visas trīs ražošanas procesa ietvaros radītās plūsmas - cieta, šķidro un gāzveida, un izstrādājot pasākumus, lai mazinātu to ietekmi uz vidi, ir iespējams runāt par ilgtspējīgu ražošanas attīstību un augstu dzīves un veselības kvalitātes līmeni.

Analizējot studentu apmācības programmu specialitātē „Drošības inženierija”, jāatzīmē, ka jautājumi, kas saistīti ar darba drošības un veselības aizsardzības speciālistu sagatavošanu uzņēmumā, ir aplūkoti diezgan plaši. Tas nav pārsteidzoši, jo uzņēmuma darbinieku veselība un drošība ir viena no galvenajām uzņēmuma vadības un šajā jomā strādājošo speciālistu prioritātēm. Ne mazāk svarīgs ir ugunsdrošības jautājums. Speciālistu apmācība šajā virzienā ir ļoti svarīga, ņemot vērā statistiku par ugunsgrēkiem republikas uzņēmumos (Vides aizsardzības likums, 2006). Tomēr, ņemot vērā strauji augošās ES prasības, vides jautājumi prasa arvien lielāku uzmanību. Mācību kursam „Rūpniecisko atkritumu apsaimniekošana” šodien ir tikai divi kredītpunkti, kas nav pietiekami. Pieredze, kas gūta, lasot šo kursu gadu gaitā, liecina, ka kursa ietvaros aptvertie materiāli, kas nepieciešami nākotnes speciālistiem, lai risinātu vides jautājumus ražošanā, nav pietiekami. Ir nepieciešama integrēta pieeja ražošanas tehnoloģisko procesu analīzei Republikas uzņēmumos. Rūpnieciskie atkritumi parasti rodas līdztekus ar rūpnieciskiem notekūdeņiem un kaitīgo vielu izplūdi atmosfērā.

Papildus, pašlaik noris ļoti complicēts darbs ar mērķi samazināt primāro un sekundāro iepakojumu tā rašanās vietā, attīstīt iepakojuma savākšanu, veicināt labošanu, atkārtotu izmantošanu un pārstrādi. Ja rūpniecības uzņēmumu speciālisti nebūs pienācīgi sagatavoti un viņiem nebūs pietiekošas zināšanas šos uzdevumus atrisināt, valsts līmenī ir saskatāmas grūtības sasniegt nospraustos rādītājus: atkritumu apglabāšanai – 10% apmērā no gadā radītajiem sadzīves atkritumiem 2035.gadā (Directive 2018/850) un pārstrādei un reģenerācijai novirzot 65% 2035.gadā (Directive 2018/851). Šobrīd ietvardirektīva (Directive 2008/98/EC) paredz pārstrādāt 50% atkritumu 2020.gadā. Pie pašreizējiem atkritumu apglabāšanas apjomiem kā arī izmantojamām tehnoloģijām Latvijai būs samērā grūti sasniegt šo mērķi, ievērojot ka 2015.gadā tika pārstrādāti tikai 26,77% no sadzīves atkritumiem. Tomēr 2016.gadā ir ievērojams uzlabojums mērķu sasniegšanā, pārstrādei pieaugot līdz 45%, savukārt apglabāšanai samazinoties no 62% 2015.gadā līdz 44% 2016.gadā (Eurostat, 2018). Izglītības procesa ietvaros ir iespējams veikt ne vairāk kā divas nodarbības, apmeklējot uzņēmumus, kas nodarbojas ar dalītu atkritumu savākšanu, to apsaimniekošanu un apglabāšanu. Tomēr, lai būtu iespējams nodrošināt augsti kvalificētus profesionālus attiecīgā jomā, būtu svarīgi iepazīties ar uzņēmumiem kas nodarbojas ar komposta, NAIK (no atkritumiem iegūtā kurināmā), bīstamo atkritumu apsaimniekošanu, notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu. Ne mazāk svarīgi būtu arī aplūkot dzīvē A vai B kategorijas piesārņojošo darbību iekārtas, kas rada gaisa piesārņojumu, ar mērķi apzināt labākās pieejamās tehnoloģijas Latvijā (kas tiek noteiktas saskaņā ar Direktīvu 2010/75/ES) kā arī gaisa emisiju avotus un to attīrīšanas iespējas.

Secinājumi un priekšlikumi

Mācību kurss „Rūpniecisko atkritumu apsaimniekošana” ir ļoti svarīgs speciālistu apmācības procesa “Drošības inženierija” ietvaros. Šī mācību priekšmeta īpatsvars studentu izglītošanas un kvalificētu speciālistu sagatavošanas procesā ir ļoti mazs un, pēc autora domām, neatbilst mūsdienu realitātei.

Programmā ir jāiekļauj jautājumi par kaitīgo vielu emisiju atmosfērā un rūpniecisko notekūdeņu, kā arī emisiju neitralizāciju. Tas ļaus studentiem, apgūstot kursu, vispusīgi apskatīt un kritiski izvērtēt rūpniecisko uzņēmumu ietekmi uz apkārtējo vidi un cilvēku dzīvību un veselību. Paplašinot mācību kursu būtu iespējams sagatavot ne tikai Latvijas, bet arī ES līmenī konkurētspējīgus plaša profila speciālistus, kas varētu veiksmīgi pārvaldīt rūpniecisko uzņēmumu atkritumu apsaimniekošanu un minimizēt vides riskus.

Literatūras saraksts

- Cudečķis V., Ieviņš J., Jemeljanovs A. (2007). Zinātņu integrācija, kā dzīves apstākļu stabilitātes paaugstināšanas nosacījums. *Starptautiskās zinātniskās praktiskās konferences zinātniskie raksti – Tehnogēnās vides aizsardzības zinātniskās problēmas*. 2007. Marts, Latvija, Rīga. - Rīga, izdevniecība „RTU”, 15, 23.lpp.
- Cudečķis V., Ieviņš J., Jemeljanovs A. (2007). Latvijas iedzīvotāju un vides aizsardzība no tehniskiem un dabas draudiem. *Starptautiskās zinātniskās praktiskās konferences zinātniskie raksti – Tehnogēnās vides aizsardzības zinātniskās problēmas*. 2007. Marts, Latvija, Rīga. - Rīga, izdevniecība „RTU”, 34. – 39. lpp.
- Cudečķis V. (2008). The role of education in waste management. 2. *Starptautiskā konference „Vides zinātne un izglītība Latvijā un Eiropā: Izglītība ilgtspējīgai attīstībai”* (Latvija, oktobris 2008.).
- Eiropas Komisija (2015). *Aprītes ekonomikas pakete: jautājumi un atbildes*. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6204_lv.htm
- European Commission (2018). *Circular Economy: New rules will make EU the global front-runner in waste management and recycling*. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3846_en.htm
- European Parliament (2018). *Directive (EU) 2018/850 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 1999/31/EC on the landfill of waste*. Official Journal of the European Union. L 150/100.
- European Parliament (2018). *Directive (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2008/98/EC on waste*. Official Journal of the European Union. L 150/109.
- European Parliament (2010). *Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control)*. Official Journal of the European Union. L 334/17.
- European Parliament (2008). *Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives*. Official Journal of the European Union. L 312/3.
- Eurostat (2018). *Municipal waste by waste management operations*. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/environment/waste/database>
- Latvijas Vēstnesis (2006). Vides aizsardzības likums. *Latvijas Vēstnesis*, 183 (3551), Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=147917>
- RTU (2019). Bakalaura profesionālo studiju programma „Drošības inženierija”. Studiju programmas apraksts.

Studiju kursa “Reģionālās attīstības riski” norises izvērtējums

Kristīne GORBUNOVA

Rīgas Tehniskā Universitāte, kristine.gorbunova@rtu.lv

Atslēgvārdi: risks, attīstība, reģions, reģionālie riski

Ievads

Attīstoties gan cilvēka zināšanām un prasībām, gan izglītības sistēmai tapa nepieciešamība pēc vairākiem jauniem priekšmetiem. Līdz ar to 2014./2015. akadēmiskajā gadā studentiem tika nodrošināts studiju priekšmets “Reģionālās attīstības riski”. Kursa saturs tiek nepārtraukti pilnveidots. Tas ir saistīts ar to ka kurss atrodas vairāku fundamentālo zināšanu krustcelē, gan ar to, ka līdz galam nav nostiprinājies paša kursa saturs.

Diskusija

Pirms tiks izvērtēta kursa norise, vajag atzīmēt, ka kurss tiek lasīts studentiem kuri studē 5. un 7. semestrī. Līdz ar to kursa saturs, prasības un pētāmie materiāli ir augstākā līmenī salīdzinājumā ar 1. semestrī studējošiem. Kurss sākās no fundamentālo pamatu par riska būtību, veidu un to funkciju apkopojumu. Studentu ieinteresētībai “nāk palīgā” zinātnieki kuriem ir vai līdz šim nav piešķirta, piemēram, Nobela prēmija ar jauniem pētījumiem un atklājumiem. Līdz ar to fundamentālās zināšanas iet kopsolī ar mūsdienu. Kursa turpinājumā tiek aktualizēta riska menedžmenta būtība un nepieciešamība. Tiek izrunātas vairākas risku analīzes metodes un modeļi. Teorētisko zināšanu nostiprināšanai tiek izskatītie praktiskie piemēri. Šāda veida piemēru netrūkst, jo riska vadība vismaz uzņēmējdarbībā ir aktuāls jautājums. Līdz ar to studenti, izvērtējot riska vadību un pielietotās metodes uz konkrēta piemēra, pārliecinās par iegūto zināšanu plašu pielietojumu.

Pietiekoši liela uzmanība tiek pievērsta reģiona skaidrojumam. 21. gadsimta jēdziens “reģions” tiek ārkārtīgi plaši pielietots. Ka rezultātā gan studentam, gan pētniekam vai citiem ar pētāmiem lielumiem saistītiem cilvēkiem ir jāizvēlas jēdziena “reģions” skatupunkts un jāskaidro sava izvēle. Studiju procesam un informācijas apkopošanai tiek izmantoti mācību līdzekļi, kas ir pieejamas gan bibliotēkā, gan e-vidē. Ņemot vērā, ka zinātne attīstās strauji, par ko liecina liels zinātnisko darbu skaits, studenti nepieciešamās informācijas iegūšanai ka arī izmanto elektronisko zinātnisko datu bāzi, piemēram SCOPUS, SIENCE DIRECT, SPRINGER LINK un citus. Studenti ir pietiekoši atsaucīgi un labprāt meklē jaunāko informāciju. Uzskatu, ka tas ir saistīts ar labām angļu valodas zināšanām, gan ar pārdomām par topošo bakalaura darba tēmu un informācijas avotu atlases nepieciešamību.

Kursa otrā daļa galvenokārt ir saistīta ar studentu patstāvīgo darbu izpildi. Darbi tiek organizēti atkarībā no kopējā studentu skaita. Jo ir lielāks kopējo studentu skaits, jo vairāk ir grupas darbu. Tas galvenokārt ir saistīts ar nepieciešamību iekļauties noteiktā laika ietvaros.

Ka viens no patstāvīgiem darbiem ir Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) izvēlēta reģiona/valsts reģionālās politikas raksturojums. Uzdevums ir saistīts ar nepieciešamību apkopot pozitīvo un negatīvo notiekošajā procesā. Paust savu vai ekspertu viedokli par turpmākiem attīstības scenārijiem. Studentiem dotā uzdevuma izpilde nerada pretestību. Tas ir saistīts ar to ka paralēli tiek pasniegts kurss kurā tiek izskatīta ES, kā arī dažiem studentiem ir personiskā pieredze vismaz pēc piedalīšanās ERASMUS+ programmā.

Aprakstīta kursa ietvaros tiek pievērsta uzmanība reģionālo risku vadībai. Pēc teorētisko pamatu apkopošanas tiek uzdots grupas darbs. Studenti brīvi sadalās pa grupām un praktiskās nodarbības laikā izvērtē piedāvātos darbus. Uz 2017./2018. st. gada sākumu varēja piedāvāt

studentu izvērtēšanai 3 darbus kas ir saistīti ar Latvijas reģionu konkurētspējas novērtēšanu. Tie bija 2 promocijas darbi un viens maģistra darbs. ORTUS vidē tika ievietoti darbi un studentiem vajadzēja apkopot kas ir kopējais un atšķirīgais darbos. Kā arī paust savu viedokli par darbu pozitīvām iezīmēm un trūkumiem. Studenti pildot doto darbu bija atsaucīgi, spēja sadalīt darbus, veikt diskusiju un nonākt pie kopējiem slēdzieniem. Kopsummā var atzīmēt veikta darba pozitīvus momentus: studentu aktivitātes maiņa, darbs grupās, teorētisko zināšanu pielietošana reālajā, dotajā gadījumā Latvija, situācijā. Kas rada studentiem piederības sajūtu un spēju paust savu kompetento viedokli.

Aktīvas studijas nolūkos, studentiem tiek piedāvāts strādājot grupās, izstrādāt un prezentēt vienu no riska vadības metodēm “riska karti”. Dotā metode nav sarežģīta, pastāv brīvi pieejamas un aprakstītas metodes, kā arī dot iespēju studentiem pieejiet radoši pie darba izpildes. Noslēguma darbs tiek ilustrēt uz A1 lapas. Studentiem tiek nodrošināta A1 lapa un marķieri. Nepieciešamības gadījumā ir iespēja izdrukāt nepieciešamo darbam ilustrāciju, tekstu. No pieredzes, var secināt, ka studenti tāda veida darbs aizrauj. Jo ir nepieciešams izvēlēties “reģionu”, pētāmo objektu, savākt informāciju, strādājot grupā spēt pierādīt sava viedokļa taisnību, spēt ieklausīties grupas biedra viedoklī, pieņemt lēmumu, uzņemties atbildību. Darba prezentācijas laikā ir iespējams redzēt studentu ieguldīto darbu, ka arī prezentācijas un runas iemaņas. Kas palīdz turpmāk studentam izlikt vērtējumu.

Kursa noslēgumā katram studentam ir jāizstrādā un jāprezentē darbs. Pēdējos gados tika piedāvāts virziens – “ABC reģiona problēmas(u) raksturojums no ekoloģiskā, sociālā un ekonomiskā aspekta”. Studentam ir iespēja iegūtas zināšanas apkopot pētot kāda izvēlēta reģiona problēmas. Ir nepieciešams veikt izvēlēta reģiona pamatojumu un aprakstu un turpmāk izvērtēt to no piedāvātiem aspektiem. Darba izstrādāšanai tiek piedāvāts pietiekoši ilgs laiks. Nepieciešamības gadījumā darbu var prezentēt nozīmētajā eksāmena laikā. Papildus izstrādātā darba prezentācijai gala vērtējuma saņemšanai bija nepieciešams uzrakstīt saistītam ar studiju kursu zinātniskam rakstam recenziju. Tieši dotā prasība studentiem radīja lielāku laika patēriņu. Tas ir saistīt ar atbilstošā raksts atlasī, tā satura izpratni un recenzijas rakstīšanu.

Kursa gala vērtējums tiek veidots no kopējiem, semestra laika, darbu vērtējumiem. Gala vērtējuma veidošanas ilustrācijai tiek piedāvāta 1. tabula.

1.tabula. Prasības un atbilstoši tiem īpatsvari gala vērtējuma saņemšanai

Grupās darbs “ES reģions”	Grupās darbs “Reģiona konkurētspējas novērtēšana”	Grupās darbs “Riska karte”	Patstāvīgā darba “ABC reģiona problēmas(u) raksturojums no ekoloģiskā, sociālā un ekonomiskā aspekta” izstrādāšana un prezentācija	Zinātniskā raksta recenzija
0,2	0,1	0,2	0,3	0,2

Patstāvīgo darbu skaits un to īpatsvari var mainīties, bet no 2017./2018. st. gada pieturamies prasībai, ka eksāmens, dotā kursa ietvaros patstāvīgie darbi, nevar veidot vairāk par 50% no kopēja vērtējuma. Izvērtējot studiju kursu ka pozitīvo var minēt studentu atbildes un komentārus, kas parādās anketās. Uzskatu ka pozitīvi ir vērtējams tas, ka 3. un 4. kursa studentu ir apmeklējuši lielāku lekciju un praktisko nodarbību daļu.

Secinājumi un priekšlikumi

Studiju kursa “Reģionālās attīstības riski” daļā “sasniedzamie rezultāti” ir rakstīts, ka studenti spēj novērtēt un veikt kompetentu situācijas analīzi, kā arī izpildīt uzdotus uzdevumus. Strādājot ar studentiem kursa ietvaros, noklausoties studentu prezentācijas un novērojot studentu darbu no malas var secināt, ka izvirzītas prasības kopējos vilcienos ir sasniedzamas. Par ko varētu liecināt viens no pēdējiem kursa anketēšanas ierakstītiem komentāriem: “Tika ļoti skaidri definētas prasības, studenti veiksmīgi iesaistīti mācību procesā ar prezentāciju un patstāvīgo darbiņu veikšanu”.

Studiju programmas un kursu kvalitātes nodrošināšana līderības un vadības jomā

Rīta GREITĀNE

Rīgas Tehniskā universitāte, rita.greitane@rtu.lv

Atslēgvārdi: kvalitāte, mācību metodes, līderība

Ievads

Kvalitāte ir viena no RTU definētajām vērtībām. Universitātes kvalitātes jautājumu izpratni atspoguļo RTU Izcilības pieejas procesa soļi, kuros ir integrēti EFQM (the European Foundation for Quality Management) Izcilības modelī un augstākās izglītības un kvalitātes standartos definētie principi. Kā viens no šiem principiem ir zināšanu un prasmju ieguves veicināšana studentiem, kas tieši ir saistīta ar studiju programmu un kursu kvalitātes nodrošināšanu.

Diskusija

Studiju programmas kvalitāte ir tieši atkarīga no studiju programmu veidojošajiem studiju kursiem, to satura un mācībspēku izmantotajām mācību metodēm. Lai cik pareizi būtu veidots studiju kursu saturs, ja netiks izmantotas studentu iesaisti mācību procesā veicinošas mācību metodes, sasniegt studiju kursu rezultātus ir grūti. Tas īpaši ir attiecināms uz ar līderību un vadību saistītajiem studiju kursiem, jo attīstīt līdera prasmes un iegūt vadītājam nepieciešamās zināšanas var tikai iesaistoties un darot. Ne velti līderi ir tie, kuri ievieš jauninājumus un veic pareizo darbu, savukārt vadītāji veic darbu pareizi (Bennis un Nanus, 1985). Problēmās balstītā mācīšanās (Problem-based learning) pretstatā tradicionālajai mācīšanās pieejai paredz pašu studentu iesaistīšanos sev nepieciešamo zināšanu apgūvē, papildināšanā, tā attīstot metakognitīvātāti. Problēmu risināšanas pieeja mācību procesā parāda, kādas zināšanas un prasmes studējošajam vēl nepieciešamas (Barrows, 1996; Klegeris, Hurren, 2011). Gan problēmās balstītā mācīšanās pieeja (Problem -based learning), gan situāciju analīzē balstītā pieeja (case -based learning) paredz studentu kritisko domāšanu, grupu darbu, zināšanu integrēšanu. Abām metodēm ir līdzības un arī atšķirības, kuras ir atkarīgas arī no studiju jomas. Literatūrā visvairāk ir pieejami pētījumi tieši medicīnas studiju virzienos par abu mācīšanās metožu pielietojumu. Apkopojot šajos pētījumos rakstīto, var secināt, ka situāciju analīzē balstītā pieeja (CBL) vairāk ir strukturēta, ar jautājumiem vadīta mācīšanās, savukārt problēmās balstītā pieeja (PBL) paredz lielāku studentu patstāvīgo darbu, iesaistīšanos, lai meklētu un piedāvātu problēmas/problēmu risinājumus. Problēmās balstītās pieejas izmantošanā līderības un vadības studijuursos ir jāievēro šādi soļi:

- sagaidāmā rezultāta noteikšana (tās var būt piemēram, pašnovērtējuma veidlapas, mācīšanās refleksijas);
- problēmsituācijas scenārija izveide (tā izveidē var piesaistīt studentus, organizējot prāta vētru, svarīgi, lai problēmsituācija veicinātu diskusiju, pētniecības metožu izmantošanu);
- iepazīstināšana ar problēmās balstīto mācīšanās (PBL) pieeju un konkrēto scenāriju;
- pētījums (PBL)- sākas ar studentu, kas ir sadalījušies mazās grupās, prāta vētru, lai definētu pētāmo problēmu un noteiktu, kas viņiem ir zināms par problēmu, kas būtu jāuzzina, kādas pētījumu metodes būtu jāizmanto;
- rezultātu prezentācija;

- novērtējums - lai attīstītu līderim un vadītājam nepieciešamās prasmes, vēlams, lai PBL novērtējums iekļautu studentu refleksiju par mācīšanos, pētniecības procesu (Genareo, V., R., Lyons, R., 2015).

Studiju programmu un kursu kvalitātes nodrošināšanu ietekmē ne tikai mācībspēku izvēlētajās mācību metodes, bet arī studējošajiem un mācībspēkiem pieejamā literatūra RTU bibliotēkā. Šajā rakstā autore runā par pieeju, kurā katram studiju kursam jābūt nodrošinātam ar vienu vai diviem pamatliteratūras avotiem. Šāda pieeja ir saprotama citur pasaulē, jo kā pamatliteratūra tiek izmantota tā saucamā “studenta grāmata” (student book) un mācībspēka grāmata (teacher book) ar kuru tiek nodrošināts katrs students un attiecīgais mācībspēks. Jautājums diskusijai- vai RTU šāda pieeja ir atbilstoša, vai studentiem un mācībspēkiem ir pieejama studenta un mācībspēka grāmata atbilstošajā studiju kursā? Vai šāda viena “pareizā” grāmata ir iespējama tā saucamo “soft skills” (pie kurām ir attiecināmas arī līdera un liela daļa vadītājiem nepieciešamo prasmju) apguvē? Mana atbilde ir- nezinu, esmu meklējumu ceļā.

Secinājumi un priekšlikumi

Apkopojot iepriekš rakstīto, autore secina, ka studiju programmu un kursu kvalitātes nodrošināšana ir tieši saistīta ar RTU stratēģijā definētajām vērtībām un Izcilības pieeju. Studiju programmu un kursu kvalitāti no zināšanu un prasmju ieguves veicināšanas perspektīvas ietekmē mācībspēku izmantotās mācību metodes un atbilstošas literatūras pieejamība katram studentam. Kā viena no studiju kursos izmantojamām metodēm, kas veicina līdera un vadītāju prasmju attīstību ir problēmās balstītā (PBL) mācīšanās, ievērojot šīs metodes lietošanas soļus.

Literatūras saraksts

- Barrows, H.S. (1996). *Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview*. In L. Wilkerson, & W. H. Gijselaers (Eds.), *New directions for teaching and learning*, No.68 (pp. 3-11). San Francisco: Jossey-Bass.
- Bennis, W., Nanus, B. (1985). *Leaders: The strategies for taking charge*. New York: Harper & Row.
- Genareo, V.R., Lyons,R.(2015). *Problem-Based Learning: Six Steps to Design, Implement, and Assess* [online]. Higher ed teaching strategies from Magna publications [accessed 10 april 2019]. Available at: <https://www.facultyfocus.com/articles/course-design-ideas/problem-based-learning-six-steps-to-design-implement-and-assess/>
- Klegeris, A., Hurren, H. (2011). *Impact of problem-based learning in a large classroom setting: student perception and problem-solving skills*. *Advances in Physiology Education* • Volume 35 • December 2011, Adv Physiol Educ., USA, 408-415.

Ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācija un ugunsgrēku izpēte

Vladimirs JEMELJANOVŠ¹, Georgijs KISELOVS²

¹ Rīgas Tehniskā universitāte, DCAI, vladimirs.jemeljanovs@rtu.lv

² Rīgas Tehniskā universitāte, DCAI, georgijs.kiselovs@inbox.lv

Atslēgvārdi: ugunsdrošība, ugunsgrēks, izpēte

Ievads

Lai organizētu šī studiju kursa pasniegšanu, kas ir sastāvdaļa no nākama studiju kursa „Ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācija un ugunsgrēku izpēte” studiju darbā nepieciešams izmantot principu: **teorija- prakse.**

Šis studiju kurs ir paredzēts bakalaura studiju programmas „Drošības inženieris” ietvaros, lai nodrošinātu teorētisko un praktisko zināšanu apguvi topošiem speciālistiem, kas var strādāt objektos un nodrošināt cilvēku drošību ugunsgrēka gadījumā un organizēt ES direktīvas 89/106 „Cilvēku drošība ugunsgrēka gadījumā”(1) izpildi.

Rakstam jāatbilst tekstveides prasībām, tām jābūt saturiski vienotām, loģiskām domas izteicējām, ko apvieno kopīga ideja.

Šai idejai jāatspoguļojas jau virsrakstā, kura uzdevums ir palīdzēt lasītājam orientēties zinātniskā teksta saturā.

Ievads parasti iepazīstina ar problēmas aktualitāti. Tajā tiek formulēts diskusijas jautājums, pamatota tēmas aktualitāte saskaņā ar mūsdienu situāciju izglītībā, zinātnē un praksē. Ievadu raksturo izteikta koncentrētība.

Konferences tematiskās sekcijas:

- Mūsdienu studiju organizatoriskie un mācību metodiskie izaicinājumi;
- Studiju programmu un kursu kvalitātes nodrošināšana;
- Digitalizācija - informācijas tehnoloģijas izmantošanas iespējas augstākajā izglītībā.

Diskusija

Studiju kurss "Ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācija un ugunsgrēku izpēte" ietver sevī tiesību aktu kopumu ugunsdrošībā un ugunsgrēku izpētē.

Papildus tiek apgūta ugunsdrošības profilaktiskā darba un ugunsgrēka izpētes, dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība, kā arī lietvedības pamati.

Praktiski tiek apgūtas iemaņas ugunsdrošības profilaktiskā darba un ugunsgrēka izpētes organizācijas pamatprincipos. Apgūstot studiju kursu, studējošie iegūst prasmi organizēt ugunsdrošības profilaktisko darbu konkrētos objektos un var veikt ugunsgrēku izpēti.

Mērķis un uzdevumi saistīti ar to, ka ir nepieciešams apgūt zināšanas un prasmes ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācijā, ugunsdrošības uzraudzībā un kontrolē objektu ugunsbīstamo faktoru identificēšanai, ārkārtējo situāciju attīstības prognozēšanai un iespējamo seku samazināšanai.

Sasniedzamie studiju rezultāti :

- Pārzina darba organizāciju ugunsdrošības uzraudzībai un kontrolei, prot izstrādāt rekomendācijas konkrētam objektam;
- Prot identificēt objektu ugunsbīstamos faktorus, spēj prognozēt ugunsgrēka iespējamās situācijas attīstību un prot izstrādāt iespējamo risku samazināšanas pasākumu plānu konkrētam objektam;.

- Pārzina ugunsdrošības profilaktiskās darba organizācijas pamatprincipus;
- Prot pielietot praksē iegūtās zināšanas par ugunsgrēka izpēti kārtību un pamatprincipiem.

Lai sasniegtu studiju rezultātus, ir jāizmanto princips: no sakumā teorija, ko apstiprina praksē. Šī principa praktiskajā realizācijā rodas neliela problēma, kas saistīta ar to, ka nepieciešams izveidots bāzes objektu, kurā studenti var realizēt savas teorētiskās zināšanas praktiski.

Sakarā ar to bija piedāvāts pēc teorētiska kursa "Ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācija un ugunsgrēku izpēte" 3KP apjomā pasniegšanas turpināt padziļināt savas zināšanas praktiski izstrādājot studiju darbu "Ugunsdrošības profilaktiskā darba organizācija un ugunsgrēku izpēte" 3KP apjomā.

Rezultātā studenti var saprasts teorētiskas prasības ugunsdrošības jomā un pielietot savas zināšanas praksē un sagatavot ugunsdrošības stāvokļa analīzi konkrētā objektā un piedāvāt savus priekšlikumus ugunsdrošības stāvokļa uzlabošanai.

Studiju procesa gaitā izmantotas dažādas pasniegšanas metodes:

- grupas uzdevumi
- referātu rakstīšana
- diskusijas

Viens no iespējamiem viediem kā nostiprināt savas teorētiskas zināšanas – izpildīt laboratorijas darbus, šī kursa ietvaros studenti izpilda divus laboratorijas darbus par tēmām: „Sprādzienbīstama vide”, lai izpildītu Ministru kabineta noteikumu Nr 300 -*Darba aizsardzības prasības sprādzienbīstamās vidēs*” (2) prasības un „Kritiskais evakuācijas laiks”, lai pārbaudītu evakuācijas ceļu atbilstību ES direktīvas 89/106 „Cilvēku drošība ugunsgrēka gadījumā” prasībām

Secinājumi un priekšlikumi

Lai realizētu principu teorija – prakse jābūt izveidotai specialai bāzei, kur studenti var apgūt praktiskas zināšanas, jābūt ne tikai teorētiskiem kursiem, bet studiju kursiem, kur studenti var parādīt, ka viņi spēj pielietot teorētiskas zināšanas praksē.

Literatūras saraksts

ES direktīva 89/106 „*Cilvēku drošība ugunsgrēka gadījumā*”

Ministru kabineta noteikumi Nr. 300 „*Darba aizsardzības prasības sprādzienbīstamās vidēs*”

Mācību metodiskie izaicinājumi studiju kursa “Eiropas valstu ekonomika” īstenošanā

Ilze JUDRUPA

Rīgas Tehniskā universitāte, ilze.judrupa@rtu.lv

Atslēgvārdi: mācību metodes, sasniedzamie rezultāti, pašvirzītas studijas

Ievads

Studiju kurss “Eiropas valstu ekonomika” tiek īstenots bakalaura līmeņa studijās. Tas ir kurss 3 kredītpunktu apjomā, kas aptver gan lekcijas, gan praktiskās nodarbības. Viens no izaicinājumiem ir izvēlēties piemērotākās mācību metodes šī kursa pasniegšanai. Tā kā pastāv atšķirīgas mācīšanās pieejas (redzes, dzirdes, lasīšanas/rakstīšanas un kinestētiskā), tad lekciju laikā būtu nepieciešams pielietot tādas mācību metodes, kas aptver katru no šīm pieejām. Mācību metožu izvēli noteiks arī studiju kursa mērķis un uzdevumi, kā arī nedefinētie sasniedzamie rezultāti. Kā vēl vienu izaicinājumu kursa īstenošanā varētu minēt spēju veicināt pašvirzītu mācīšanos vai mācīšanās patstāvību. Lai studenti būtu motivēti mācīties, ir jāizvēlas tādas mācīšanas metodes, kas būs viņiem saistošas un ieinteresēs studentus apgūt šo mācību priekšmetu.

Mācību metodiskie izaicinājumi studiju kursa īstenošanas gaitā

Studiju kursā “Eiropas valstu ekonomika” studentiem tiek sniegts ieskats par tautsaimniecības nozarēm, to klasifikāciju, kā arī studenti tiek iepazīstināti ar valstu klasificēšanas metodēm. Studenti apgūst zināšanas par Eiropas valstu ekonomiskās attīstības modeļiem pēc 2. Pasaules kara, viņiem tiek dota iespēja iegūt padziļinātas zināšanas par Eiropas valstu ekonomisko attīstību, ekonomiskās attīstības novērtēšanas metodēm. Kurša īstenošanas laikā tiek analizēti un izpētīti detalizētāk tādi rādītāji, kā IKP, IKP pieauguma temps un struktūra, inflācija, bezdarbs, investīcijas, ārējā tirdzniecība un citi makroekonomiskie rādītāji. Tiek pētīta Eiropas valstu nozaru struktūra, konkurētspējas priekšrocības.

Studiju kursa “Eiropas valstu ekonomika” īstenošanas gaitā viens no izaicinājumiem ir izvēlēties piemērotākās mācību metodes šī kursa pasniegšanai. Ir jāņem vērā, ka studenti būs motivēti mācīties, ja izvēlētās metodes būs viņiem saistošas un ieinteresēs studentus apgūt šo mācību priekšmetu. Mācību metodēm ir jānodrošina kompetencēs balstītas pieejas īstenošana mācību procesā. Tāpat ir jāuzsver, ka mācību metodes izvēli noteiks arī tādi faktori, kā studentu esošo zināšanu līmenis, studentu skaits auditorijā, kā arī pasniedzēja zināšanas, prasmes un pieredze.

Tā kā pastāv atšķirīgas mācīšanās pieejas (redzes, dzirdes, lasīšanas/rakstīšanas un kinestētiskā), tad lekciju laikā būtu nepieciešams pielietot tādas mācību metodes, kas aptver katru no šīm pieejām. Sniedzot studentiem informāciju, būtu jāizmanto attēli, shēmas, tabulas, video materiāli (redzes pieejai), balss intonāciju variēšana lekcijas laikā un audiovizuālie līdzekļi (dzirdes pieejai), izdales materiāli (lasīšanas/rakstīšanas pieejai) un aktīvs darbs grupās, situāciju simulācijas (kinestētiskajai pieejai). Būtībā lekcija ar PowerPoint vai citas datorprogrammas prezentāciju, kas papildināta ar aktīvu studentu darbošanos, atbildīs visām minētajām mācīšanās pieejām. Kursā “Eiropas valstu ekonomika” lekciju laikā studentiem ir iespēja grupās veidot prezentācijas – zīmēt plakātus, diskutēt, spēlēt spēles, kas prasa aktīvu līdzdalību un pārvietošanos pa auditoriju. Tādā veidā tiek pielietotas mācību metodes, kas atbilst visām mācīšanās pieejām.

Studentiem Ortus sistēmā ir iespēja aizpildīt anketas par īstenoto studiju kursu un sniegt atsauksmi par pasniedzēju. Apkopojot studentu aizpildītās anketas no 2008./2009.mācību gada rudens semestra līdz 2018./2019.mācību gada rudens semestrim par kursu “Eiropas valstu ekonomika”, redzams, ka anketēti ir 653 studenti, no kuriem 64% ir aizpildījuši aptaujas anketas. No aptaujas var secināt, ka izvēlētās mācību metodes ir bijušas piemērotas attiecīgajai auditorijai. Aptaujātie studenti min, ka “[Laikam vienīgais priekšmets kur bija jauki, aizraujoši, negarlaicīgi, un mēs kopā ar košām prezentācijām par valstīm sekojam līdzī ekonomikai, vēsturei, tūrismam”, “Mācības bija strukturētas, interaktīvas, ar cieņu pret studentiem”, “Pasniedzēja prata interesanti pasniegt mācību vielu, minot piemērus, kā arī izmantojot vizuālos materiālus”. Studenti kā saistošas mācību metodes atzīmēja arī izglītojošās spēles, kas palīdzēja nostiprināt apgūtās zināšanas. Vairākkārt tika uzsvērts, ka tiek izmantotas inovatīvas un progresīvas mācību metodes.

Mācību metožu izvēli nosaka arī studiju kursa mērķis un uzdevumi, kā arī nedefinētie sasniedzamie rezultāti. Mūsdienās ir nepieciešams izvirzīt kompetencēs un prasmēs izteiktus studiju kursa mērķus un uzdevumus. Studiju kursa “Eiropas valstu ekonomika” mērķis ir iepazīstināt studentus ar Eiropas valstu ekonomiskās attīstības modeļiem, ekonomiskās attīstības tendencēm un metodēm valstu ekonomiskās attīstības novērtēšanai. Uzdevumi šī mērķa sasniegšanai ir šādi:

- izprast un prast analizēt ekonomisko attīstību ietekmējošos faktoros;
- izprast valstu ekonomiskās politikas mērķus un notiekošās reformas;
- prast novērtēt ekonomiskās politikas ietekmi uz tautsaimniecības attīstību;
- prast salīdzināt Eiropas valstis pēc to ekonomiskās attīstības līmeņiem un novērtēt galvenās valstu konkurētspējas priekšrocības un šķēršļus.

Sasniedzamie studiju kursa rezultāti, to novērtēšanas metodes un atbilstība mācīšanās pieejām ir apkopotas 1.tabulā.

1.tabula. Studiju kursa “Eiropas valstu ekonomika” sasniedzamie rezultāti, to vērtēšana un atbilstība mācīšanās pieejām

Sasniedzamie studiju rezultāti	Rezultātu vērtēšanas metodes	Mācīšanās pieeja
1. Prot iegūt, apstrādāt, analizēt un izmantot informāciju, kas ļauj izstrādāt valstu klasificēšanas sistēmu	Mājas darbs - prezentācijas sagatavošana par savu izstrādāto valstu klasificēšanas sistēmu	Redzes, lasīšanas/rakstīšanas
2. Izprot ekonomikas teorijas likumsakarības, spēj noteikt faktoros, kas ietekmē valstu ekonomisko attīstību un spēj izvērtēt tautsaimniecībā notiekošos procesus	Mājas darbs - uzdevums ar matemātiskiem aprēķiniem	Redzes, lasīšanas/rakstīšanas
3. Spēj analizēt valstu ekonomiskās attīstības modeļus, to īpatnības lielākajās Eiropas valstīs	Grupu darbs auditorijā, rezultātu prezentēšana	Redzes, dzirdes
4. Prot aprēķināt galvenos makroekonomiskos rādītājus, konstruēt grafikus, izmantojot informācijas tehnoloģijas rādītāju aprēķināšanai un prognozēšanai	Mājas darbs - uzdevums ar matemātiskiem aprēķiniem	Redzes, lasīšanas/rakstīšanas
5. Spēj veikt ekonomiskos aprēķinus un spriest par faktoriem, kas nosaka valstu ilgtspējīgu attīstību	Grupu darbs auditorijā - situācijas analīze	Dzirdes, kinestētiskā
6. Spēj veikt pētījumus par valstu ekonomisko attīstību, interpretēt un analizēt iegūtos rezultātus	Mājas darbs - pētījums par četrp brīvi izvēlētu valstu ekonomisko attīstību, attīstības indeksa aprēķins	Lasīšanas/rakstīšanas

No 1.tabulas redzams, ka arī rezultātu novērtēšanas metodes ir izvēlētas atbilstoši studentu iespējamajām mācīšanās pieejām.

Lai novērtētu, vai izvirzītie studiju rezultāti ir sasniegti, studiju kursā “Eiropas valstu ekonomika” ir ieviesta kompleksā kursa vērtēšanas struktūra:

- Prezentācija par savu izstrādāto valstu klasificēšanas sistēmu - 10%;
- Vācijas valdības īstenotās fiskālās politikas izvērtējums - 10%;
- Bezdarba līmeņa un IKP prognozēšana, potenciālā IKP aprēķināšana kādā Eiropas valstī - 20%;
- Ekonomiskās attīstības indeksa aprēķins 4 Eiropas valstīm - 30%;
- Prezentācija par izvēlētajā valstī ekonomisko attīstību - 30%.

Kā vēl vienu izaicinājumu kursa īstenošanā varētu minēt spēju veicināt pašvirzītu mācīšanos vai mācīšanās patstāvību, jo studiju kursā ir paredzētas 48 kontaktstundas un 72 stundas patstāvīgajam darbam pilna laika studijās. 96 stundas ir atvēlētas patstāvīgajam darbam nepilna laika studijās. Pašvirzītās studijās students spēj mācīties patstāvīgi, izmantojot sev piemērotākās un efektīvākās mācīšanās metodes un stratēģijas. Taču studentam ir jāizprot, kāpēc šis konkrētais studiju kurss ir jāapgūst, kādi būs studenta ieguvumi un kur varēs izmantot iegūtās zināšanas. Tas veicinās motivāciju mācīties un apgūt jaunas zināšanas un prasmes. Lai virzītos uz mācīšanās patstāvīgumu, students ir jāieinteresē un jāiesaista studiju procesā.

Secinājumi un priekšlikumi

Studiju kursa “Eiropas valstu ekonomika” vieni no aktuālākajiem izaicinājumiem ir atbilstošo mācīšanas metožu izvēle, studentu motivēšana un patstāvīgā darba organizēšana. Pēc veiktās izpētes, raksta autore galvenie secinājumi ir:

1. Lekciju laikā būtu nepieciešams pielietot tādas mācību metodes, kas aptver katru no mācīšanās pieejām.
2. Studentu izpratne par konkrētā studiju kursā apgūstamo prasmju un kompetenču nepieciešamību sekmēs mācīšanās patstāvīgumu.

Lai studenti būtu motivēti mācīties, ir jāizvēlas tādas mācīšanas metodes, kas būs viņiem saistošas un ieinteresēs studentus apgūt šo mācību priekšmetu.

Literatūras saraksts

- Balcerowicz L. (2013). *Economic growth in the European Union*. The Lisbon Council. 76 p. Pieejams: [https://lisboncouncil.net/growth/documents/LISBON_COUNCIL_Economic_Growth_in_the_EU%20\(1\).pdf](https://lisboncouncil.net/growth/documents/LISBON_COUNCIL_Economic_Growth_in_the_EU%20(1).pdf)
- Dixon H. (2014). *The in / out question. Why Britain should stay in the EU and fight to make it better*. Scampstonian Ltd., 154 p.
- ES Eiropas Savienībā. Mazā enciklopēdija*. (2003). R: SIA “Valērija Belokoņa izdevniecība”, 243 lpp.
- Hitiris T. (1998). *European Union economics*. London: Prentice Hall Europe, 366 p.
- Judrupa I. (2007). *Eiropas valstu ekonomika*. R: RTU Izdevniecība, 332 lpp.
- Jankevics J., Melbārde Z. (2001). *Pasaules ģeogrāfija vidusskolai*. R: Zvaigzne ABC, 279 lpp.
- Mouls Dž. (2003). *Biznesa kultūra un etiķete Eiropas valstīs*. R: Jāņa Rozes apgāds, 335 lpp.
- Šenfelde M. (2014). *Makroekonomika*. R: RTU izdevniecība, 245 lpp.
- 300 soļi līdz ES* (2003). Rīga: Diena, 223 lpp.
- Погорлецкий А.И. (2001). *Экономика зарубежных стран*. Санкт-Петербург: Издательство В.А.Михайлова, 491 стр.
- Мировая экономика* (2005). Москва: Юнити, 509 стр.
- Гагарина Г.Ю., Громыко В.В., Окрут З.М., Сагинова О.В. (2003). *Экономика Европейского союза*. Москва: Экономика, 397 стр.

Izaicinājumi un risinājumi mācībās par nodokļiem

Māris JURUŠS

Rīgas Tehniskā universitāte, Maris.Juruss@rtu.lv

Atslēgvārdi: nodokļi, reformas, zināšanu pārvaldība

Ievads

Augstākās izglītības pamats ir sniegt studentiem nepieciešamās zināšanas, prasmes un kompetences, lai augstskolas absolventi būtu kvalificēti darbam savā jomā. Studiju programma “Muitas un nodokļu administrēšana” ir viena no pieprasītākajām Rīgas Tehniskajā universitātē (RTU) un valstī kopumā. RTU Starptautisko ekonomisko sakaru un muitas institūtā (SESMI) muitnieku apmācība ir organizēta kopš 1994. gada, bet nodokļu speciālistu – kopš 2004. gada. Kopš programmas sākuma to beiguši jau vairāk kā pieci tūkstoši absolventu. Tā ir unikāla Latvijā, arī Eiropā līdzīgas programmas nav. Taču joprojām valstī trūkst nodokļu ekspertu gan valsts sektorā, gan arī privātajā sektorā tie nepieciešami, tā kā nodokļi ir jāmaksā obligāti jebkuram uzņēmumam.

Sniegt zināšanas konkrētos nodokļu jautājumos ir viens no visgrūtāk izpildāmajiem uzdevumiem, jo joma ir diezgan sarežģīta, mainīga un balstīta uz juridiskiem aspektiem. Studiju priekšmetos par nodokļiem mācību procesā ir jābalstās uz kombinētu pieeju, izmantojot gan modernu un mūsdienīgu pieeju pašam mācību procesam, gan ņemot vērā paudžu atšķirības, gan ņemot vērā arī citus aspektus.

Informācijas uztveres piramīdā lasīšana dod vismazāko efektu, bet vislielāko dod citu mācīšana (Attard, Di Iorio, Geven, & Santa, 2010). Nodokļu jomā kā efektīva atzīstama uz problēmām bāzētu mācību (angl.v.: *problem based learning*) metode (Martin, 2003). Tomēr, pētījumi liecina, ka mācībām ar atšķirīgiem vērtēšanas principiem var būt nepieciešams arī atšķirīgs mācīšanas stils, jo vērtēšanas prasības var atšķirties teorētiskajos un praktiskajosursos (Warn, 2009). Izaicinājumu rada arī globālās izmaiņas, jo mācīšana tagad ir dinamiskāka, izaicinošāka un prasīgāka nekā jebkad agrāk (OECD, 2018).

Tādēļ arī mācību procesā par nodokļiem tiek izmantotas dažādas pieejas un veidi: situāciju analīzes, praktiskie darbi, grupas darbi, diskusijas un citi mācīšanas veidi.

Mainīgais nodokļu regulējums

Viens no lielākajiem izaicinājumiem mācībās par nodokļiem – ir pastāvīgi mainīgais nodokļu regulējums.

Klasiskajā nodokļu teorijā viens no pamatprincipiem ir nodokļu noteiktība. Noteiktība nozīmē, ka nodokļiem jābūt skaidriem un konkrētiem gan attiecībā uz nodokļa piemērošanu, gan nodokļu ieņēmumu sadali un izlietojumu. Proti, nodokļiem jābūt prognozējamiem un viegli saprotamiem, kā tos maksāt. Tie nevar strauji mainīties, nodokļu maksātājam jābūt gatavam pārmaiņām. Tātad stabilitāte ir tas, ko nodokļu maksātāji un investori sagaida no nodokļu regulējuma.

Latvijā pēdējos 25 gadus nodokļi ir pastāvīgi mainījušies. Grūti nosaukt tos gadus, kad izmaiņas nav bijušas. Nodokļi Latvijā ieviesti uzreiz pēc neatkarības atgūšanas. Ir bijušas vairākas lielas nodokļu izmaiņas: 1995.gada reforma, kad, var teikt, ieviesta nodokļu sistēma, kas darbojas arī mūsdienās, 2004.gada izmaiņas, kas saistāmas ar iestāšanos ES, tajā skaitā vienotas muitas politikas un administrēšanas ieviešana, netiešo nodokļu harmonizācija, kā arī citu ES nodokļu tiesību ievērošana, tad arī 2017.gada izmaiņas, kad Latvijā tika ieviesta pilnīgi

jauna UIN piemērošanas un maksāšanas kārtība, progresīvais IIN nodoklis un veiktas citas izmaiņas.

Regulārās izmaiņas rada grūtības gan mācību procesā, gan mācību materiālu sagatavošanā. Lekciju materiāli un prezentācijas ir jāmaina regulāri pirms katra semestra vai pat biežāk.

Uzrakstīt grāmatu ir ļoti grūti, bet uzrakstīt mācību grāmatu par nodokļiem ir tikpat kā neiespējamā misija. To rakstot, nākas risināt vairākas dilemmas: kā atrast līdzsvaru starp sarežģīto un vienkāršo, starp to, kā ir un to, kā vajadzētu būt, starp tiesību aktu juridisko valodu un ekonomistiem ierasto domāšanu, starp autora subjektīvo viedokli un objektīvo realitāti. Turklāt, mainīgais nodokļu regulējums var apsteigt grāmatas iznākšanu.

Latvijā ir izdotas vairākas grāmatas par nodokļiem, taču tām visām ir kopīga problēma – liela daļa satura vairs neatbilst reālai aktuālai situācijai nodokļu regulējuma izmaiņu dēļ. Piemēram, likums “Par nodokļiem un nodevām” kopš tā pieņemšanas ir grozīts 100 reizes, likums “Par iedzīvotāju ienākumu nodokli” kopš tā pieņemšanas 1994.gadā mainīts vairāk kā 60 reizes, Pievienotās vērtības nodokļa likums mainīts 13 reizes kopš tā pieņemšanas 2012.gadā! Var piekrist, ka nereti daļa no labojumiem ir tehniska rakstura, daļa attiecas uz kāda nodokļa likmes maiņu, atvieglojuma apmēra vai cita lieluma maiņu, nemainot piemērošanu pēc būtības, bet daļa izmaiņu tomēr ir būtiskas. Īpaši jāatzīmē, ka no 2018.gada ieviesta pilnīgi jauna uzņēmumu ienākuma nodokļa maksāšanas kārtība, līdz ar to visas mācību grāmatas par nodokļiem pirms 2018.gada tikpat kā nav izmantojamas attiecībā uz uzņēmumu ienākumu nodokli.

Jāatzīmē, ka ir bijuši gadījumi, kad kāds nodokļa regulējums vairākas reizes ir mainījies viena mācību priekšmeta kursa laikā. Piemēram, 2016.gada beigās tā tas notika ar mikrouzņēmumu nodokļa izmaiņām. Par tām nācās informēt studentus vismaz trīs reizes, jo, neskatoties uz valdības iecerēm to mainīt vai pat atcelt pilnībā, pēc lieliem sabiedrības un nozares protestiem tika panākts, ka paredzētās izmaiņas tomēr nestāsies spēkā, bet tomēr noteiktas izmaiņas regulējumā tika pieņemtas. Spriediet paši, vai ir iespējams normāli mācīt studentiem par attiecīgo nodokli šādās situācijās?

Zināšanu pārvaldība

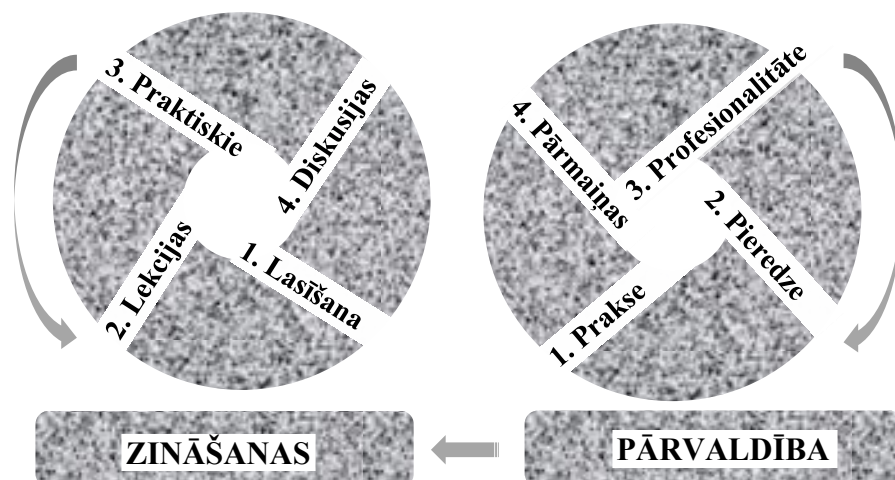
Kā iespējama risinājums iepriekš minētajiem izaicinājumiem ir zināšanu pārvaldība (angl.v.: *knowledge management*). Proti, tā kā nav iespējams iemācīt studentiem visu aktuālo informāciju ir jāmaina pamatprincipi, kā arī jāizkopj to prasmes pielietot jau esošās zināšanas un papildināt tās mainīgajā ārējā vidē. Var mācīt studentiem nodokļu teoriju, ekonomiku, administrēšanu. Piemēram, mācīt analizēt tendences, noteikt likumsakarības vai mācīt, kā veikt nodokļu kontroli. Tas ko īsti nevar iemācīt, ir nodokļu piemērošana konkrētajā situācijā, jo gan situācijas var būt mainīgas, gan arī piemērošana var atšķirties laika gaitā.

Zināšanu pārvaldību mācībās par nodokļiem var sadalīt divās daļās un tēlaini attēlojot tās kā dzirnakmeņus, kas kopumā veido vienotu procesu (skat. 1.attēlu).

Pamata dzirnakmeni (skat. 1.attēla kreiso pusi) veido zināšanas (un prasmes), ko iegūstam mācību procesā. Proti, mācības var veidot no vairākām lietām: 1. lasīšanas, kad sākotnēji lūgt studentam sagatavoties lekcijai un iepazīties ar mācību materiāliem un citu pieejamo informāciju; 2. lekcijas, kuras laikā atbildēt uz studentiem neskaidriem jautājumiem; 3. praktiskiem darbiem, kas paredzēti praktiskiem piemēriem un aprēķiniem; kā arī 4. diskusijām, kuras var rīkot atraktīvi, kad studenti dalās ar iegūtām zināšanām vai, piemēram, apmainās ar iegūto informāciju viens ar otru tam konkrēti uzdotajā un izpētītā jautājumā.

Savukārt otru daļu jeb “otru dzirnakmeni” veido jau pārvaldības process (skat. 1.attēla labo pusi), kas jau iet ārpus pašas mācību iestādes. Proti, tas sākas ar 1.praksi, kas ļauj iepazīt studentam jau iespējamo topošo darba vietu, kā arī izpētīt praktiskas problēmas tajā; 2. pieredzi, kas nenāk uzreiz, bet jau pabeidzot augstskolu, students sāk uzkrāt pieredzi gan par konkrētiem

jautājumiem, gan jaunu problēmu risināšanā; 3. profesionalitāti, bet tikai ar laiku persona kļūst par profesionāli savā jomā; un 4. pārmaiņām, kas kā papildus elements “griez dzirnakmeni” un spiež personu attīstīties.

1.att. Mācībās par nodokļiem iegūto zināšanu un prasmju pārvaldīšana

Avots: Autora veidots

Nodokļus nevar iemācīties tikai no grāmatām, tādēļ praktiskie darbi ir un būs neatņemama mācību procesa sastāvdaļa. Arī savstarpējās diskusijas palīdz pasniedzējam saprast to, cik daudz no attiecīgās tēmas studenti ir sapratuši vai nesapratuši.

Studenti augsti novērtē arī to iesaisti kāda konkrēta projekta vai pētījuma veikšanā. Tas palīdz pielietot iegūtās zināšanas praksē jau mācību procesa laikā. Vēl labāk, ja pasniedzējs kopīgi ar studentiem var sagatavot publikāciju starptautiskam akadēmiskajam žurnālam vai rezultātus prezentēt starptautiskā zinātniskā konferencē.

Secinājumi un priekšlikumi

Mācībās par nodokļiem galvenais izaicinājums ir biežās nodokļu regulējuma izmaiņas. Mācību procesā vairāk jāfokusējas uz studentu prasmju izkopšanu. Iegūto zināšanu pielietošana būs atkarīga no to veiksmīgas pārvaldības turpmākajā profesionālajā izaugsmē.

Biežā regulējuma maiņa būtiski apgrūtina mācību materiālu sagatavošanu vai vēl vairāk – mācību grāmatu rakstīšanu. Tādēļ mācību grāmatās par nodokļiem vislabāk iekļaut vispārīgus teorijas jautājumus un vispārīgus piemērus.

Literatūras saraksts

- OECD (2018), Teaching for the Future: Effective Classroom Practices To Transform Education, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264293243-en>
- Martin, F. (2003). Using a modified problem based learning approach to motivate and enhance student learning of taxation law. *The Law Teacher*, 37(1), 55-75.
- Warn, T. S. (2009). Students' learning style and their academic achievement for Taxation course—A comparison study. In 2nd International Conference of Teaching and Learning. Retrieved from <https://my.laureate.net/Faculty>.
- Attard, A., Di Iorio, E., Geven, K., & Santa, R. (2010). Student-Centred Learning: Toolkit for Students, Staff and Higher Education Institutions. *European Students' Union (NJI)*.

Ideju prezentēšanas iemaņu nozīmīgums, gatavojot studentus darbam, mārketinga sfērā

Toms KREICBERGS

Rīgas Tehniskā universitāte, tomskreicbergs1@gmail.com

Atslēgvārdi: ideja, prezentēšana, mārketinga, tirgzinības

Ievads

Mūsdienu izglītībā ir nepietiekams uzsvars uz praktiskajām iemaņām mārketingā, konkrēti, ideju prezentēšanā, kas ir neatņemama darba sastāvdaļa mārketinga industrijā (Andrews & Higson, 2008).

Proti, kā prezentēt idejas kolēģiem, komandai, priekšniekiem un klientiem. Šādas iemaņas tiek prasītas darbā reklāmas aģentūrā katru dienu, kā arī citos ar mārketingu saistītos amatos. Līdz ar to aktuāls jautājums ir kā labāk sagatavot studentus reālajai darba videi mārketingā, reklāmā, sabiedriskajās attiecībās un komunikācijā? Vispirms, protams, studentam ir jāpārvalda ideju jeb risinājumu ģenerēšanas process, taču tāpat šos risinājumus jeb idejas ir nepieciešams mācēt prezentēt jeb pārdot. Tādējādi, raksta jeb diskusijas jautājums ir izvēlēts: Kā iemācīt studentiem ideju prezentēšanas iemaņas, lai viņi būtu gatavi darbam mārketinga vidē?

Diskusija

Mārketinga mūsdienās ir balstīts uz dažādu kreatīvu risinājumu atrašanu, ar kuriem palīdzēt risināt problēmas, ar kurām sastopas dažādi uzņēmumi un reklāmas aģentūras. Šīs problēmas ir dažādas, sākot no atpazīstamības trūkuma tirgū vai uzņēmuma produktiem un pakalpojumiem, līdz produktu pozicionēšanai un nepareizu priekšstatu labošanai.

Atrast risinājumus un ģenerēt idejas ir viennozīmīgi ļoti svarīgs process, taču svarīgi ir arī mācēt šos risinājumus prezentēt komandai, priekšniekiem, potenciālajiem investoriem un klientiem, lai šie risinājumi kļūtu par realitāti (Schulz, 2008).

Līdz ar to, ir nepieciešams studentiem iemācīt, kā piesaistīt un noturēt auditorijas uzmanību, prezentējot savas idejas. Iemācīt, kā akcentēt galveno; komunicēt, kā šis risinājums vai ideja pievienos vērtību uzņēmumam, kā arī mācīt pabeigt prezentāciju ar pārliecību. Ir nepieciešams dot studentiem iespēju trenēties ideju prezentēšanā, lai nesānā tā, ka studenti māk atrast vērtīgus risinājumus, bet nespēj tos efektīvi komunicēt auditorijai, pārdodot šo ideju, un tādējādi ļaujot šai idejai īstenoties.

Studentiem, ejot cauri šai prezentēšanas praksei, ir jāiemācās, ka prezentācijas laikā ir svarīga ķermeņa valoda, izmantojot vizuālos resursus un citus nozīmīgus faktoros.

Studentiem ir jāiemācās prezentēt, izmantojot radošus elementus, kā piemēram, lomu spēli jeb simulāciju, kur lomas tiek iedalītas klientam, aģentūrai un patērētājam, uzskatāmi nodemonstrējot problēmu un tās atrisinājumu. Proti, izveidot mazas lugas, kur simulēt problēmas un tās risinājumus, maksimāli pietuvinot apstākļus reālajai dzīvei, izmantojot kursā mācīto teoriju. Kā arī iemācīties izmantot arī mazus video materiālus, prezentācijas papildināšanai, ar uzmanību piesaistošiem elementiem.

Šādas metodes jau sen tiek izmantotas Dānijas un citu valstu universitātēs, lai dotu šo nepieciešamo praksi studentiem prezentēt, domāt radoši un būt gataviem reālajai darba videi mārketingā. Šīs metodes būtu ļoti svarīgi iekļaut mācību procesā, jo, lai sastādītu kvalitatīvu studiju programmu un kursu ir nepieciešams uzlikt uzvaru arī uz praktisko iemaņu attīstīšanu mārketingā.

Secinājumi un priekšlikumi

Lai studentus kvalitatīvi sagatavotu darbam mārketinga jomā, ir nepieciešams uzlikt uzsvāru arī uz praktisko iemaņu apgūšanu. Proti, dot studentiem iespēju iemācīties prezentēt savas idejas, kas palīdzētu studentiem būt gatavākiem darbam mārketinga sfērā, kur regulāri ir jāprezentē savas idejas un risinājumi, komandai, kolēģiem, priekšniekiem, klientiem, investoriem utt. Studentiem ir jāiemācās kā noturēt uzmanību, akcentēt galveno, efektīvi izmantot atvēlēto laiku, pārliecināt un pārdot savu ideju. Tā ir liela daļa no panākumiem mārketinga sfērā, un tas, ko darba devējs viennozīmīgi novērtē. Līdz ar to, mans priekšlikums ir dot studentiem uzdevumus, kur ir jāstrādā komandās un prezentēt savus atradumus, idejas, secinājumus visai auditorijai un pasniedzējam, un saņemt vērtējumu par šo procesu un priekšlikumus kā uzlabot savu sniegumu, kas noderētu darbam mārketinga sfērā.

Literatūras saraksts

- Andrews, J. & Higson, H. (2008) Graduate Employability, 'Soft Skills' Versus 'Hard' Business Knowledge: A European Study, *Higher Education in Europe*, 33(4), 411-422.
- Schulz, B. (2008) The Importance of Soft Skills: Education Beyond Academic Knowledge. *Journal of Language and Communication*, June 2008. pp 146-154.

Muitas un nodokļu vēstures zināšanu nozīme programmas “Muitas un nodokļu administrēšana” apgūšanā

Māra PĒTERSONE ¹ Kārlis KETNERS ²

¹ Rīgas Tehniskā universitāte, Starptautisko ekonomisko sakaru un muitas institūts,
mara.peterson@rtu.lv

² Banku Augstskola, karlis.ketners@ba.lv

Atslēgvārdi: Nodokļi, nodevas, muita, vēsture

Ievads

21. gadsimtā viens no būtiskiem izaicinājumiem muitas dienestiem ir prasme stratēģiski pielāgoties līdzsvara nodrošināšanai starp ilgtspējīgu valsts attīstību un ekonomiskās darbības veicināšanu globalizācijas apstākļos, no vienas puses, un efektīvas ekonomiskās drošības un starptautisko piegādes ķēžu drošības sistēmas uzturēšanu, no otras puses. Tas nozīmē, ka muitas un nodokļu administrācijas darbinieki saskaras ar jauniem izaicinājumiem, kas saistīti ar zināšanu, prasmju un kompetenču vietu sabiedrības vērtību bāzē un intelektuālās sabiedrības veidošanos. Vispārējās zināšanas par muitas un nodokļu vēsturi ļauj izprast, kā un kāpēc ir izveidota mūsdienu muitas un nodokļu sistēmas Latvijā, Eiropa Savienībā un pasaulē. Vēstures zināšanas atspoguļo ne tikai vispārējo izglītības līmeni, bet kalpo par pamatu tālākai zināšanu uzkrāšanai izvēlētajā specialitātē.

Diskusija

Pamatstudiju profesionālās programmas “Muitas un nodokļu administrēšana” obligātais/obligātais izvēles studiju kurss IMP 122 Ievads specialitātē. Studiju kursa apjoms 1 daļa 1.0 kredītpunkti (1,5 EKPS kredītpunkti). Studiju kurss tiek plānots pirmā kursa pirmajā semestrī. Priekšmeta galvenie jautājumi iekļauj tēmas par studiju organizāciju un mācību procesu RTU Muitas un nodokļu administrēšanas specialitātē, mācīšanas prasmju attīstību, literatūras un citu informācija avotu lietošanu studiju darbu sagatavošanai un bakalaura darba izstrādei, muitas dienesta un nodokļu administrēšanas nozīmi tautsaimniecības attīstībā, Latvijas un pasaules muitas un nodokļu administrēšanas vēsturi.

Priekšmets paredzēts kā ievadkurss sekmīgai specializējošo priekšmetu apguvei un noslēguma darba izstrādāšanai. Kurša ietveros ir paredzētas gan lekcijas, gan praktiskie darbi.

Priekšmeta „Ievads specialitātē” viena no nodarbībām notiek Muitas un nodokļu vēstures muzejā, kurš atrodas Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Inženierekonomikas un vadības fakultātes (IEVF) ēkā, Kalnciema iela 6. 112.telpā (1.stāvā). Pirmā kursa studenti priekšmetā “Ievads specialitātē” apskata ekspozīciju „Nodokļi un muita Latvijā”. Lai veiksmīgi notiktu informācijas nodošana un darbs ar studentiem, ņemot vērā telpas specifiku, dienas un neklātienes nodaļas studentu plūsma tiek dalīta vairākās grupās no 10-16 studenti katrā. Muzejs ir aprīkots ar video projektoru, kas ļauj studentiem skatīties video par Valsts ieņēmuma dienesta veidotu video par Latvijas nodokļu un muitas vēsturi un Eiropas Komisijas veidotu video par Eiropas muitām. Muzeja apmeklējuma laiks 50-60 min.

Muzejs ir ekspozīcijā ir attēlota Latvijas Muitas un nodokļu vēsture no senākiem laikiem līdz mūsdienām, kas stāsta par senākajiem maksājumu veidiem un to iekasēšanas kārtību, par Latvijas Republikas nodokļu un muitas sistēmu no 1918. līdz 1940.gadam, par nodokļiem un muitu no 1940. līdz 1990.gadam, par atjaunotās Latvijas Republikas nodokļiem, muitu un to iekasēšanu, akcīzes precēm un kontrabandu.

Ekspozīcijā ir aplūkojama dažādu laiku vēsturiskie dokumenti, kas saistīti ar muitas dienestu un nodokļu iekasēšanu, muitas formas tērpi no Latvijas pirmās brīvvalsts līdz mūsdienām, dažādi priekšmeti, kurus ir konfiscējis muitas dienests, gan kā slēpņus, gan kā priekšmetus, kuru pavietošana pāri robežai ir aizliegta. Aplūkojamas unikālas foto liecības par muitas un nodokļu amatpersonu darbu.

Vēstures apskats sākas ar laika posmu līdz 13.gadsimatom, tiek stāstīts par nodevu maksāšanu Latvijas teritorijā, vāciešu ieviesto nodokļu, nodevu un muitas sistēmu Latvijas teritorijā 13. – 16. gs., nodokļiem, nodevām un muižu poļu pārvaldītajā Latvijas daļā (Vidzemē un Latgalē) 16.–18.gs., zviedru pārvaldītajā Latvijas daļā (Vidzemē un Rīgā) 17. – 18. gs. sākumā, Kurzemes–Zemgales hercogistē 16. – 18. gs., nodevu un muitas tiesībām Latvijas teritorijā 18. –20.gs.sākumā. Īpaši tiek akcentēta nodokļu, nodevu un muitas nozīme Latvijas Republikā (1918–1940), Latvijas okupācijas periodā (1940–1990), kā arī pēc valsts neatkarības atjaunošanas (no 1990. gada) un pēc pievienošanās Eiropas Savienībai (no 2004. gada). Stāstījumā tiek uzdoti jautājumi studentiem par Latvijas vēsturi, kuri sasaistāmi ar muitas un nodokļu vēsturi.

Secinājumi un priekšlikumi

Studentiem ir sliktas zināšanas par Latvijas vēsturi. Lai padziļinātu studentu zināšanas par Latvijas vēsturi, akcentējot muitas un nodokļu vēstures aspektus, 1.kursa studentiem būtu jāizlasa grāmata “Nodokļi, nodevas un muiža Latvijā”. Kursa “Ievads specialitātē” noslēgumā zināšanas par muitas un nodokļu vēsturi ir jāizvērtē zināšanas testa formā vai atraktīvas viktorīnas.

Literatūras saraksts

- Andrējeva, V., Ketners, K. (2008). *Valsts ieņēmumu teorijas pamati*. Rīga: RTU Izdevniecība. 440 lpp. ISBN 9789984323022
- Gulbis, A., Čevers, A. *Muitas darbības pamati*. (2014). Rīga: RTU Izdevniecība. 380 lpp. ISBN 978-9934-10-522-7
- Urtāns, A., Ketners, K., Ankalniņš, M., Krastiņš, A. (2004). *Nodokļi, nodevas un muiža Latvijā*. Urtāns, A. red. Rīga: RTU Izdevniecība. 204 lpp. ISBN 9789984328553

Studiju kursa *Uzņēmējdarbības loģistika* pasniegšanas metodikas uzlabošanas iespējas

Alla STARČENKO

Rīgas Tehniskā universitāte, alla.starcenko@rtu.lv

Atslēgvārdi: loģistika, patstāvīgais darbs komandā, vērtēšanas metodika

Ievads

Viens no aktuālākajiem jautājumiem studiju kursa pasniegšanā ir studentu intereses un aktivitātes paaugstināšanas iespējas, kā arī kompetenču un prasmju veidošanas metodika. Mācībspēka ikdienas izaicinājums – kā padarīt studiju programmu interesantāku un iesaistīt studentus patstāvīgā pētnieciskā darba veikšanā. Attiecīgi jāpievērš uzmanība mācību metožu un paņēmieni izvēlei, kas ļautu sasniegt izglītības mērķus un nodrošināt sekmīgu studentu pašrealizāciju mācību aktivitātēs.

Diskusija

Studiju kursa *Uzņēmējdarbības loģistika* mērķis ir attīstīt studentu zināšanas par loģistikas metodēm un paņēmieniem un to praktisku pielietošanu uzņēmējdarbībā. Studiju kursu 2KP apmērā studenti apgūst otrā studiju gada 1.semestrī. Atbilstoši aktuālai studentu darbu vērtēšanas metodikai – eksāmena vērtējums nepārsniedz 50% no studiju kursa gala vērtējuma. Līdz ar to rodas jautājums par mācību metožu kombināciju un vērtēšanas rezultātu procentuālo sadalījumu gala vērtējumā.

Lai apgūtu studiju kursu, tiek izmantotas šādas mācību metodes:

1. Lekcijas – mācībspēks izmanto vizuālus materiālus, kuri ir pieejami studentiem Ortus vidē; veido diskusijas par problēmsituācijām loģistikas darbības jomā.
2. Situāciju analīze/uzdevumu risināšana – praktisko nodarbību laikā studentiem ir jāstrādā grupās (līdz 4 cilvēkiem), analizējot situācijas loģistikas vidē un pildot uz matemātiskiem aprēķiniem balstītus uzdevumus.
3. Pārbaudes darbi – semestra vidū un beigās ir paredzēta apgūta materiāla izpratnes līmeņa kontrole (2 pārbaudes darbi).
4. Patstāvīgais darbs (neklātienē studentiem) – paralēli lekcijām studentiem ir uzdots patstāvīgais darbs, kuru ir jāpilda komandās (līdz 6 cilvēkiem). Studentiem ir uzdots situāciju analīze par katru studiju kursā apskatīto tēmu, kas prasa datu un informācijas vākšanu ar konkrētiem piemēriem no dzīves.

Prakse rāda, ka tieši patstāvīgā darba pildīšanas laikā studenti aktīvi iesaistās analītiskajā un pētnieciskajā darbā, tādējādi gūstot dziļākas zināšanas un sapratni par loģistikas procesiem un to ietekmējošiem faktoriem.

Šī doma sasaucas ar populāro apgalvojumu par to, ka cilvēks iegaumē 10% sniegtās informācijas to lasot, 20% – to klausoties, 30% – to redzot, 40% – to klausoties un redzot, 60% – to pārrunājot un 80% – sev pašam to atklājot un formulējot. Šiem skaitļiem nav nekāda zinātniska pamata, bet no tā izrietošie secinājumi ir viennozīmīgi pareizi: daudzmaņu pieeja ir efektīvākā stratēģija mācību procesā un vislabākos rezultātus gūs tad, ja dalībnieki aktīvi līdzdarbojas mācību laikā (Urdze, 2018).

Veicot patstāvīgo darbu, studentiem pašiem ir jāuzņemas darba izpildes procesa vadība. Un viens no galvenajiem darba uzdevumu izpildes rezultātu ietekmējošiem faktoriem ir grupas saliedētība un katra grupas dalībnieka aktīvā iesaistīšanās darbā.

Pašlaik studiju kursa *Uzņēmējdarbības loģistika* gala vērtējuma struktūra veidojas šādi: vērtējumi par patstāvīgo/grupas darbiem – 20%; pārbaudes darbi – 40%; eksāmens – 40%. Ņemot vērā visu augstākminēto, ir vērts paaugstināt patstāvīgā darba nozīmi gala vērtējuma struktūrā, kā arī ieviest šādu mācību metodi arī klātienēs studiju kursa programmā.

Secinājumi un priekšlikumi

Patstāvīgā darba pildīšanas laikā studenti aktīvi iesaistās analītiskajā un pētnieciskajā darbā, apkopojot teorētiskās zināšanas par pētāmo objektu un attīstot praktiskās iemaņas loģistikas speciālista uzdevumu izpildē.

Ir vērts palielināt patstāvīga darba rezultātu vērtējuma īpatsvaru līdz 20% gala vērtējuma struktūrā, tādējādi motivējot studentus pildīt darbu aktīvi un kvalitatīvi.

Ir ieteicams papildināt klātienēs studentu programmas saturu, ieviešot patstāvīgo darbu komandās, kas ļautu attīstīt studentu komunikācijas prasmes un spējas strādāt komandā.

Literatūras saraksts

- Beļickis, I. u.c. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga:Zvaigzne ABC, 248 lpp.
- Urde, T. (2018). *Mācīšana un mācīšanās. Resursi mācīšanai un vadīšanai*. Pieejams: <https://www.metodes.lv/raksti/macisana-un-macisanas>.
- Садовская И.Л. (2007). *Методы обучения: новая концепция*. Научная электронная библиотека «КиберЛенинка» Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-obucheniya-novaya-kontsepsiya>.

Izaicinājumi e-komercijā un sabiedrības digitalizācijas aspekti

Deniss ŠČEULOVŠ¹, Viktorija BABIČA²

¹ Rīgas Tehniskā universitāte, deniss.sceulovs@rtu.lv

² Rīgas Tehniskā universitāte, viktorija.babich76@gmail.com

Atslēgvārdi: e-komercija, digitalizācija, elektroniskā vide, e-tirgus.

Ievads

Elektronisko tirgu var uzskatīt par lielāko pēc izmēra, pircēju skaita un darījumu apjoma tirgu pasaulē. Turklāt e-tirgum nav ģeogrāfisko un laika robežu, tas darbojas 24/7. Informāciju un komunikācijas tehnoloģiju straujā izaugsme veicina nepārtraukto elektroniskās vides attīstību un pilnveidošanos. Dinamisks attīstības temps izaicina abu e-tirgus dalībnieku grupas – pārdevējus un pircējus. Abām grupām ir nepieciešamās labas digitālās prasmes, jo vispārēja pasaules “e-izācija” veicina biznesa modeļu pārstrukturizāciju un kopējās paradigmas maiņu. E-vide piedāvā biznesam praktiski visus nepieciešamos mārketinga un komunikāciju instrumentus, lai nodrošinātu uzņēmuma attīstību, veidojot konkurētspējīgas priekšrocības. Patērētājiem e-vide un e-tirgus nodrošina plašu pieeju informācijai, precēm un pakalpojumiem. Patērētāju paradumi ir mainījušies, to ietekmē arī jaunās interneta paaudzes klūšana par e-tirgus dalībnieku.

Digitālā vide

Digitālā vide piedzīvo straujas pārmaiņas, kas tajā skaitā saistītas arī ik gadu pieaugušo interneta lietotāju skaitu.

1.tabula. Pasaules interneta lietotāju skaits (“Internet World Stats”, 2019)

Reģiona nosaukums	Reģiona iedzīvotāju skaits (2019 Est.), (cilv.)	Daļa no Pasaules iedzīvotāju skaita (%)	Interneta lietotāju skaits (25.03.2019.), (cilv.)	Izplatības radītājs (% Iedz.)	Izaugsme 2000.-2019. (%)	Interneta lietotāju (%)
Āfrika	1320038716	17.0	474120563	35.9	10402	10.9
Āzija	424972790	54.7	2190981318	51.7	1817	50.4
Eiropa	866433007	11.2	718172106	82.9	583 %	16.5
Latīņamerika/Karību salas	658345826	8.5	438248446	66.6	2325 %	10.1
Tuvie Austrumi	258356867	3.3	170039990	65.8	5076 %	3.9
Ziemeļamerika	366496802	4.7	326561853	89.1	202 %	7.5
Okeānija	41839201	0.5	28437577	68.0	273 %	0.7
PASAULE KOPUMĀ	7753483209	100.0	4346561853	56.1	1104 %	100.0

Vislielākie interneta lietotāju skaita izaugsmes radītāji ir vērojami Āfrikas un Tuvu Austrumu un Āzijas reģionos. Tehnoloģiju attīstība, digitālās vides un digitālās ekonomikas izaugsme, kā arī citi faktori veicina saistītu jomu, piemēram radošās nozares, attīstību. Vislielākais nozares apgrozījuma pieaugums vērojams tieši iepriekšminētos reģionos (United Nations, 2018). Pēdējos trīs gados ir notikusi ievērojamā evolūcija digitālā vidē (1.att.).

2017.	2018.	2019.
<ul style="list-style-type: none"> • Sociālie mediji • Meklētāji (Google) • Mobilie maksājumi • Ziņapmaiņas lietotnes (WhatsUp) • Z interneta paaudze • Privātuma "pazušana" 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Zīmola drošība</i> • Virtuālā realitāte, mākslīgais intelekts, paplašinātā realitāte (angl. <i>Augmented reality</i>) • Vietņu skatījumu standartī • Caurspīdīgums • angl. <i>Dark Social</i>^{3*} • Balss stratēģijas 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Mobilā pārlikošana</i> • Virtuālā realitāte, mākslīgais intelekts, paplašinātā realitāte (angl. <i>Augmented reality</i>) • Vietņu skatījumu standartī • Caurspīdīgums • angl. <i>Dark Social</i>^{3*} • Balss stratēģijas • <i>Digitālais detokss</i>

1.att. Digitālā evolūcija (Dentsu Aegis Network, n.d.)

*("Dark Social", n.d.).

Neatgriezeniski mainījās lietotāju un patērētāju uzvedība:

- Cilvēku uzmanības posmi ir īsāki (Microsoft, 2017);
- Viņi vēlas pieredzi nevis lietas ("American Lifestyles" 2015);
- Viņi vēlas ciešākas attiecības ar zīmoliem (Bersoff, 2018);
- Viņi vēlas arvien personiskāku ikdienas sasaisti ar zīmoliem (Eventmarketer, 2017).

Mainījās sabiedrības uzticēšanas medijiem un mediju kanāliem. Mediju attīstību vai veidošanos nosacīti var iedalīt trijos vecumos: pirms mediju (religija) vecums, masu mediju vecums un digitālo mediju vecums. Pirmo un otro raksturo ticība jeb uzticēšanas, trešo – pieredze.

2.tabula. Mediju evolūcija

	Pirms mediju vecums	Masu mediju vecums	Digitālo mediju vecums
Raksturojums	Ticēšana	Ticēšana	Pieredze
Kam tic?	Organizācijām (baznīcai, valstij, monarhijai)	Zīmoliem	Cilvēkiem
Uz kā balstās?	Noteikumu grāmata (Bībele, Konstitūcija u.c.)	Reklāma	Sarunas
Rezultāts	Noteikumu grāmatas	Zīmoli & Reklāmas	Kolektīva pieredze

Mūsdienu patērētājam svarīga "formula": angl. *Experience* + angl. *Believing* = angl. *Trusting*, tas nozīmē ne tikai lojalitāti, bet arī pilnīgo uzticēšanos zīmolam. Šo aspektu jāņem vērā uzņēmumiem izstrādājot produktu pārdošanas un mārketinga aktivitātes.

Patērētājus raksturo arī uzticēšanas sev līdzīgiem. Lielā lomā digitālā vidē ir infuenceriem, jeb ietekmīgākiem lietotājiem. Cilvēki joprojām vairāk uzticas nepastarpinātai komunikācijai ar citiem cilvēkiem, nevis reklāmai medijos. Tāpēc mārketinga komunikācijā tiek meklētas aizvien jaunas iespējas, kā auditoriju uzrunāt tieši – un viena no aktuālākajām ir sadarbība ar infuenceriem. Tomēr šobrīd infuenceru skaits strauji aug, un uzņēmumiem kļūst arvien sarežģītāk saprast, kurus izvēlēties par savu produktu vēstnešiem ("Instagram infuenceru vērtība", 2018). Infuenceris jeb iedvesmotājs ir cilvēks, kuram ir ne tikai liels sekotāju skaits sociālajos tīklos, tā var būt arī televīzijas un radio personība, tie var būt aktieri, dziedātāji, sportisti u. c., vienlaikus šie cilvēki ir aktīvi sociālajos tīklos. Viņiem nav jābūt

savam blogam, jo tad tie ir blogeri. Tas ir cilvēks, kas spēj uzrunāt un iedvesmot tūkstošus, kura viedokli ieklausās, katrs influenceris ir eksperts savā nišā (Skreja, D et al., 2019).

Patērētāju vērtības veidošanu no 1970. līdz 2010. gadam nosacīti var aprakstīt ar formulu:

$$VA = \frac{PR+EQ}{CS+EN}, \quad (1)$$

kur:

VA - vērtība

PR - produkts

EQ - kapitāls

CS – izmaksas

EN - enerģija

Mūsdienu vērtības veidošanas formulai jāpievieno vēl vienu elementu EX – pieredze.

$$VA = \frac{PR+EQ+EX}{CS+EN}, \quad (2)$$

Transformējas arī biznesa modeļi. Tādi zīmoli, ka *Uber*, *Bolt*, *Airbnb*, *Booking*, *Spotify*, *Netflix* u.c. ir uzskatāms paraugs veiksmīgiem biznesa modeļiem. Piemēram, *Uber* ir lielākais taksometru parks bez neviena taksometra īpašumā, *Airbnb* un *Booking* ir lielākie viesnīcu un naktsmītņu tīkli Pasaulē, kuriem nepieder neviena viesnīca. Pateicoties informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstībai arvien vairāk uzņēmumu piedāvā abonēšanas biznesa modeļus, piemēram Spotify par nelielu mēneša maksu var abonēt lielāko Pasaulē mūzikas bibliotēku. Pēc līdzīga principa darbojas Netflix. Uzņēmums attīstījies no servisa uzņēmuma uz producēšanas uzņēmumu – Netflix radīti seriāli un filmas jau vairākus gadus pēc kārtas saņem prestižas Oskar balvas.

Par dārgāku resursu ir kļuvuši dati un informācija. Dažādi patērētāju dati – viņu darbības interneta vidē, sarunas, video un audio dati tiek analizēti lai pēc iespējas maksimāli precīzi saprastu patērētāju vajadzības un piedāvāt tiem karotos produktus, vai arī virzīt viņus uz lēmumu pieņemšanu.

Vēl viens aspekts, kas jāņem vērā abām e-tirgus dalībnieku grupām - ir strauji palielinājies nepatiesas informācijas apjoms, kas var apdraudēt un maldināt. Šī problēma tika īpaši aktualizēta pēdējos gados, jo liela sabiedrības daļa, it īpaši jauni gadagājuma cilvēki uzskata internetu un sociālos interneta tīklus par informācijas avotu.

Secinājumi un priekšlikumi

Digitālais laikmets sniedz uzņēmējdarbībai un sabiedrībai kopumā vēl nebijušās attīstības iespējas – no biznesa izveidošanas, attīstības u.c. līdz finansējuma piesaistei jauniem produktiem un idejām.

Biznesa modeļi neatgriezeniski mainījušies, to transformāciju var raksturot kā parēju no angl. *owning* uz angl. *leasing*, t.i. ka vairs nepieciešams būt dažādu aktīvu īpašniekam, to var nomāt vai abonēt.

Patērētāju uzvedības modeļi ir kļuvuši sarežģītāki, tradicionāla tirgus segmentēšana praktiski izzūd, mūsdienu tirgū katru patērētāju var uzskatīt par atsevišķu segmentu.

Digitālā vidē praktiski nav nepieciešama pārdošana – “mārketingus pārdot pa taisno.”

Literatūras saraksts

- American Lifestyles (2015): *The Connected Consumer – Seeking Validation from the Online Collective*. (2015, April). Retrieved from https://store.mintel.com/american-lifestyles-2015-the-connected-consumer-seeking-validation-from-the-online-collective-us-april-015?_ga=2.200351854.1307872186.1554459375-1348895234.1554459375
- Bersoff, A. (2018, November 1). *People to Brands: I Want to Take Our Relationship to the Next Level* [Research]. Retrieved from <https://www.edelman.com/research/people-brands-want-take-relationship-next-level>

- Dark Social. (n.d.). Retrieved from <https://www.techopedia.com/definition/29027/dark-social>
- Dentsu Aegis Network. (n.d.). Unpublished data.
- Eventmarketer. (2017) *Survey of Consumers & Brands on the Power of Experiential Content Creation, Capture & Sharing* [Report]. Retrieved from https://cdn.eventmarketer.com/wp-content/uploads/2017/05/eventtrack-report-2017_execsummary.pdf?_ga=2.154688316.507600548.1496684928-757253711.1496684928)
- Microsoft. (2017, May 26). *Attention Spans Research* [Report]. Retrieved from <https://www.slideshare.net/sriushtiimx/microsoft-attentionspansresearchreport>
- Pirmo reizi noteikta Latvijas 'Instagram' influenceru vērtība. (2018). Pieejams <https://www.delfi.lv/izklaide/dzivesstils/stils/pirmo-reizi-noteikta-latvijas-instagram-influenceru-vertiba.d?id=50446473>
- Skrejija, D. et al. (2019). *Influenceri iekožas reklāmas tirgus pīrāgā* [Intervija]. Pieejams <https://www.delfi.lv/bizness/jaunie-soctiklu-biznesmeni/influenceri-iekozas-reklamas-tirgus-piraga.d?id=50867367>
- United Nations conference on trade and development. (2018). *Creative economy outlook: Trends in international trade in creative industries*. Retrieved from https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctd2018d3_en.pdf
- World Internet Users Statistics and 2019 World Population Stats. (2019, March 25). Retrieved from <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Semināru pielietojums studentu zināšanu un pētniecības un diskusijas prasmju pilnveidošanai

Svetlana ŠTĀLE

Rīgas Tehniskā universitāte Liepājas filiāle, Svetlana.Stale@rtu.lv

Atslēgvārdi: seminārs, uzņēmuma ekonomika, kritiskā domāšana.

Ievads

Tādas kvalitātes kā profesijai un zinātnes nozarei atbilstošas zināšanas, pētniecības prasmes, spēja argumentēt savu viedokli, diskusijas prasmes un kritiskā domāšana ir jebkuras studiju programmas un tās ietvaros apgūstamo priekšmetu mērķis. Rakstā aplūkota semināru izmantošana studiju priekšmeta *Uzņēmuma ekonomika* tēmu un citu studentiem svarīgu – pētniecības, diskusiju un argumentācijas prasmju un kompetenču apguvei. Pielāgojot prasības, šis studentu darba modelis pielietojams arī citu studiju priekšmetu realizācijā.

Diskusija

Kā norāda Anspoka (2014), “ilgtspējīgai sabiedrībai nepieciešami cilvēki, kuri ir ne tikai gudri, bet arī ar atbildīgu attieksmi pret sevi, ģimeni, sabiedrību, valsti un apkārtējo vidi, ir spējīgi kritiski domāt, patstāvīgi pieņemt lēmumus un strādāt komandā. Lai īstenotu šos uzdevumus, svarīgs tāds pedagoģiskais process, kurā skolotājs nevis nodot informāciju, bet rada apstākļus, lai katrs skolēns pats mācās informāciju iegūt, izmantojot dažādus informācijas ieguves resursus, iegūto informāciju apstrādāt un izmantot atbilstoši vajadzībai.”

Tātad, papildus tiešo priekšmeta zināšanu apguvei, pasniedzējam nepieciešams nodrošināt arī citu studentiem nepieciešamu prasmju un iemaņu veidošanos – pētniecībā, informācijas analīzē, kritiskajā domāšanā, komunikācijā.

Didaktikas principi kritiskās domāšanas pilnveidei studiju procesā universitātē (Rubene, 2004) iedalāmi trijos blokos:

1. Personiskā dimensija:
 - a) izvēles princips;
 - b) līdzdalības princips;
 - c) patstāvības un atbildības princips.
2. Sociālā dimensija:
 - a) sadarbības princips;
 - b) multikontekstu princips;
 - c) multiperspektīvu princips.
3. Studiju priekšmeta dimensija:
 - a) problēmorientācijas princips;
 - b) integrācijas princips;
 - c) reflektivitātes princips.

Mācību priekšmeta *Uzņēmuma ekonomika* mērķis ir veidot studentiem priekšstatu par ekonomiskajiem procesiem, kas notiek uzņēmuma dibināšanas, funkcionēšanas, reorganizācijas un likvidācijas laikā, un par šo procesu novērtēšanu. Šī priekšmeta tēmu padziļinātai apguvei, kā arī iepriekš minēto citu prasmju veidošanai un pilnveidošanai, priekšmeta apgūvē paredzētie praktiskie darbi realizēti kā semināri.

Šāds patstāvīgā darba organizēšanas veids pielīdzināms *flipped classroom* jeb apgrieztās klases principam, kas paredz studentu iepriekšēju sagatavošanos nodarbībām un aktīvu dalību tajās. Kā secināts pētījumā (Tune, Sturek, & Basile, 2019), šāds modelis nodrošina labāku

studentu sniegumu un rezultātus, nekā tradicionālais mācību organizēšanas veids. Par būtiskākajām šāda formāta studiju procesa priekšrocībām aptaujātie studenti uzskaitījuši:

1. mierīgas diskusijas veidošanās auditorijā, iespēja uzdot jautājumus;
2. iespēja piekļūt lekciju materiāliem to pārskatīšanai;
3. labāka sagatavošanās nodarbībām nodrošināja labāku sagatavotību eksāmeniem;
4. sagatavošanās pirms nodarbības nodrošināja labāku spēju uzdot jautājumus;
5. paredzamais pārbaudes darbs nodrošina nenovirzīšanos no tēmas.

Semināri organizēti atbilstoši studiju priekšmetā apgūstamajām tēmām – tā kā priekšmetu apgūst 1.kursa studenti, tad vispirms tiek aplūkotas attiecīgās tēmas, un pēc tam studenti patstāvīgi izvēlas zinātnisku publikāciju latviešu, angļu vai krievu valodā, kas saistīta ar uzņēmuma ekonomiku – attiecīgi aplūkotajām tēmām. Kopā semestra laikā notiek 3 semināri:

1. Uzņēmuma veidošanas koncepcijas un tiesiskie pamati. Uzņēmuma dibināšana, reorganizācija un likvidācija. Uzņēmums kā nodokļu maksātājs.
2. Uzņēmuma līdzekļi un to finansēšanas avoti. Uzņēmuma ieņēmumi un izmaksas.
3. Uzņēmuma darbības efektivitātes rādītāji. Uzņēmuma budžetu izstrādāšana. Uzņēmuma kārtējās darbības novērtēšana.

Pirms semināra, students tam sagatavojas, veicot raksta izvēli, tā analīzi, papildus informācijas iegūvi un sagatavojot atbilstošu pārskata materiālu. Sagatavojamā materiāla ieteicamais saturs ir šāds:

1. tēmas aktualitāte un materiāla analīze;
2. studenta viedoklis par pētījumu, darba nozīmīguma novērtējums;
3. atbilstoši tēmai, tiek piemeklēti praktiski piemēri, kas attiecas uz aplūkoto jautājumu.

Pārskata materiāla sagatavošana ļauj studentam pilnvērtīgāk sagatavoties semināram – gan piefiksējot tēzes par analizējamā materiāla saturu, gan veicot salīdzinājumu (piem., ar citu autoru viedokli/ pētījumu rezultātiem, ar praktisko pieredzi u.tml.), gan piemeklējot praktiskus piemērus par attiecīgo jomu.

Pirms pirmā semināra, notiek studentu informēšana par to, kas ir zinātniskas publikācijas un zinātniski raksti un kā strādāt ar zinātnisku rakstu datu bāzēm (atslēgvārdu un atlasas kritēriju izvēle, Būla operatoru izmantošana, materiāla analīze pēc virsrakstiem un kopsavilkumiem, pilno tekstu analīze).

Šāds patstāvīgā darba modelis, līdztekus padziļinātai priekšmeta tēmu apguvei un praktiskai izpratnei, nodrošina visu trīs iepriekšminēto didaktikas principu dimensiju īstenošanu. Personiskā dimensija tiek īstenota, ļaujot studentam izvēlēties analizējamo rakstu, tādējādi pielāgojot priekšmeta saturu savām interesēm (piem., pētījums par izmaksām būvniecības nozarē vai uzņēmumā), darboties aktīvi un uzņemt atbildību par rezultātu. Sociālās dimensijas principu īstenošana tiek realizēta caur sadarbību (ar pasniedzējiem, citiem studentiem), sabiedrības procesu analīzi un diskusiju. Savukārt pētījuma rezultātu izvērtējums, piemēru analīze, iespēja tēmu aplūkot no dažādiem aspektiem un reflektēt studijās apgūto nodrošina studiju priekšmeta dimensiju.

Secinājumi un priekšlikumi

Mainoties darba vides prasībām pret speciālistu, izglītībai nepieciešams nodrošināt šīm prasībām atbilstošu speciālistu veidošanu. Tādas kvalitātes kā spēja kritiski domāt, veikt pētījumus un veidot konstruktīvu diskusiju, kļūst arvien nepieciešamākas un aktuālākas, tādēļ nepieciešams pilnveidot studiju priekšmetu apguves procesu. Studiju priekšmeta apguvē iekļaujot patstāvīgo darbu semināru formā, iespējams veicināt priekšmeta tēmu padziļinātu apguvi. Turklāt, tādējādi tiek nodrošināta arī tik svarīgo pētniecības un diskusijas/argumentācijas prasmju un iemaņu veidošana un nostiprināšana.

Literatūras saraksts

- Tune, J. D., Sturek, M., & Basile, D. P. (2019). *Flipped classroom model improves graduate student performance in cardiovascular , respiratory , and renal physiology*, 316–320. <https://doi.org/10.1152/advan.00091.2013>
- Rubene, Z. (2004). *Kritiskā domāšana studiju procesā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 246 lpp.
- Tune, J. D., Sturek, M., & Basile, D. P. (2019). *Flipped classroom model improves graduate student performance in cardiovascular, respiratory, and renal physiology*, 316–320. <https://doi.org/10.1152/advan.00091.2013>

Studiju kursa “Darba aizsardzības pamati” apmācības metode

Valentīna URBĀNE

Rīgas Tehniskā universitāte, valentina.urbane@rtu.lv

Atslēgvārdi: metode, studiju kurss, darba aizsardzība, izglītojami

Apmācības mērķis –sniegt izglītojamiem zināšanu kompleksu, kuru tie var izmantot savā darbā. Zināšanu kompleksu sniedz pasniedzējs. Pasniedzējs, nodarbojas ar zinātni un savas zināšanas nodod izglītojamiem, parāda darbības veidus, spēju vērtēt situāciju.

Studiju kurss “Darba aizsardzības pamati” ir neliels (16 stundas), tad var izmantot Spāņu Nacionālā Darba drošības un higiēnas institūta izstrādāto metodi

“Pasniedzējs – teorētiķis”, kad informācijas sniegšana ir vienkāršā saziņas procesa ietvaros.

Pasniedzējs – teorētiķis mutiski pasniedz studiju kursa programmas noteikto informāciju, izglītojamie pasīvi uztver to. Pasniedzēja mērķis iepazīt studentus ar Darba aizsardzības vēsturi sākot ar vidus laikiem līdz mūsdienām gan Latvijā , gan Eiropā.

Pasniedzējs skaidro ka organizētas Darba aizsardzības sistēmas Latvijā un uzņēmumos. Nosaka darba risku un to vērtēšanu, preventīvo pasākumu plānošanu un izpildes kontroli.

Darba aizsardzības likumdošana Latvija pamatojas uz Eiropas Savienības un Starptautiskas Darba organizācijas tiesību aktiem.

Jebkura apmācība prasa noteikt ka izglītojamie iemācījušies mācību materiālu, jābūt kontroldarbiem. Pēc studiju programmas tiek izvesti divi kontroldarbi.

Secinājumi

Var secināt:

1. Studiju kurss “Darba aizsardzības pamati” ir teorētiski-informatīvais kurss.
2. Lai izveidot izglītojamo uzvedības modeļi saskaņā ar specialitātes drošam prasībām, kas prasa īpašas pasniedzēja zināšanas un studiju programma “Darba aizsardzība’.

Literatūras saraksts

Darba aizsardzības apmācību metodes 2017,LR Labklājības Ministrija Rīga,116lpp.